

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

SATU SALKO

Turvallisuusvastaavan tehtävät Forssan kaupungin perusopetuksessa

LIIKETALouden TUTKINTO-OHJELMA
2022

Tekijä Salko, Satu	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä marraskuu 2022
	Sivumäärä 39	Julkaisun kieli suomi
Julkaisun nimi Turvallisuusvastaavan tehtävät Forssan kaupungin perusopetuksessa		
Tutkinto-ohjelma Liiketalouden tutkinto-ohjelma		
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää turvallisuusvastaavan tehtävät Forssan kaupungin perusopetuksessa. Lisäksi opinnäytetyössä selvitettiin, miten turvallisuusvastavan tehtävissä näkyvät opetusalan turvallisuuden kokonaismallin mukaiset turvallisuuden osa-alueet: ennakointi, poikkeamatilanteen hoito ja jälkihoito. Tutkittavaa ilmiötä lähestyttiin laadullisen tutkimuksen keinoin konstruktivisella tutkimusotteella. Tutkimusmenetelminä käytettiin teemahaastattelua ja dokumenttianalyysejä.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan Forssan perusopetuksessa toimivan turvallisuusvastaavan tehtäviin kuuluu oman työyksikkönsä turvallisuussuunnittelu, kaupunkiorganisaation turvallisuusryhmätyöskentelyyn osallistuminen ja yhteistyön tekeminen oppilaitoksen ulkopuolisen turvallisuusverkoston kanssa. Näillä kaikilla vaikutetaan koulun turvallisuuskulttuuriin.</p> <p>Turvallisuusvastaavan tehtävät painottuvat ennakointiin. Ennakoivaa turvallisuusryhmätyöskentelyä ovat koulun turvallisuuskansion päivittäminen, henkilökunnan perehdytys ja riskienhallinta. Poikkeamatilanteen hoitoon turvallisuusvastaava osallistuu hätätilannejohtamisen kautta. Jälkihoito näkyy turvallisuusvastaavan tehtäväkentässä kriisisuunnitelmatyöskentelyn kautta. Turvallisuusvastaava on oman työyksikkönsä turvallisuusryhmätyöskentelyn asiantuntija, mutta kokonaisvastuu koulun toiminnasta on koulun esihenkilöllä.</p>		
Avainsanat oppilaitosturvallisuus, turvallisuuskulttuuri, turvallisuusjohtaminen		

Author Salko, Satu	Type of Publication Bachelor's thesis	Date November 2022
	Number of pages 39	Language of publication: Finnish
Title of publication Tasks and responsibilities of the school's security officer in basic education in Forssa		
Degree programme Bachelor of Business Administration		
Abstract <p>The purpose of this thesis was to describe security officer's tasks in basic education in Forssa. Each school has a teacher appointed to act as a local security officer in their respective school. Security officer's tasks were also studied by using the comprehensive safety management model that was created for the field of education in EduSafe project. This model suggests that school safety includes proactive safety management, incident management and follow-up safety management after incidents. The present study was conducted as qualitative research with a constructive approach. Theme interview and document analysis were used as research methods.</p> <p>The results of this research indicate that the responsibilities of the security officers in basic education in Forssa are as follows: safety management in their respective schools, participating in the work of the safety organization on municipal level, and cooperating with safety networks exterior to schools. All of the above are used to contribute to the school's safety culture.</p> <p>Security officer's daily work is first and foremost proactive safety management. This includes updating the school's safety plan, employee induction and risk management. The security officer participates in managing incidents through emergency situation management. Follow-up procedures are part of security officer's tasks through crisis management planning. The school's safety officer is a specialist in local safety management of the workplace, but the principal has the overall responsibility for schoolwork including safety.</p>		
Keywords school safety, safety culture, safety management		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TYÖN TAVOITE JA KÄYTETTÄVÄT MENETELMÄT.....	6
2.1 Toimeksiantajan esittely.....	6
2.2 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset	7
2.3 Opinnäytetyön tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät.....	8
2.3.1 Laadullinen tutkimus	8
2.3.2 Konstruktiivinen tutkimusote	10
2.3.3 Teemahaastattelu ja dokumenttianalyysi	11
3 TURVALLISUUDEN JOHTAMINEN PERUSOPETUKSESSA	13
3.1 Turvallisuus.....	13
3.2 Turvallisuuskulttuuri ja turvallisuusjohtaminen	14
3.3 Riskienhallinta.....	19
3.4 Paradigman muutos oppilaitosturvallisuuden tutkimuksessa.....	21
3.5 Opetusalan turvallisuuden kokonaismalli	23
3.5.1 Ennakointi.....	25
3.5.2 Poikkeamatilanteen hoito.....	28
3.5.3 Jälkihoito.....	31
4 JOHTOPÄÄTÖKSET	34
5 POHDINTA	36
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Ensikosketuksen oppilaitoksen turvallisuustehtäviin sain lukuvuonna 2019-2020, kun otin vastaan työpaikkani turvallisuusvastaavan tehtävät. Toimin luokanopettajana Heikan koulussa, Forssassa ja tämän tehtävän ohella hoidan turvallisuusvastaavan tehtäviä. Uudet työtehtävät tuntuivat mielenkiintoista, mutta samalla haastavilta. Juutilainen (2021, s. 40) kuvaa osuvasti turvallisuusjohtamisen haasteita. Turvallisuusjohtaminen mielletään helposti sekavaksi systeemiksi. Epäselväksi jää, mitä se tarkoittaa ja kenelle turvallisuuden ylläpitäminen ja kehittäminen kuuluu. Turvallisuusjohtaminen voidaan käsittää hajanaiseksi joukoksi turvallisuutta käsitteleviä dokumentteja, joihin on kirjattu toimintaohjeita, menettelytapoja ja sääntöjä. Pahimmassa tapauksessa turvallisuusjohtaminen mielletään vain tekniseksi järjestelmäksi, johon turvallisuushavainnot kerätään. Kuitenkin hyvän turvallisuuskulttuurin rakentaminen vaatii toimivaa turvallisuusjohtamista.

Näiden ajatusten siivittämisenä halusin lähteä kehittämään turvallisuusjohtamisen ammattitaitoani sekä selvittämään koulun turvallisuusvastaavan tehtäväkenttää. Tässä opinnäytetyössä koulun turvallisuutta tarkastellaan koulun henkilökuntaan kuuluvan turvallisuusvastaavan näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoitteena on kuvailla, mitkä tehtävät kuuluvat turvallisuusvastaavalle Forssan kaupungin perusopetuksessa. Saadut tutkimustulokset toimivat ohjenuorana nykyisille ja tuleville perusopetuksen turvallisuusvastaaville Forssassa.

2 TYÖN TAVOITE JA KÄYTETTÄVÄT MENETELMÄT

2.1 Toimeksiantajan esittely

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Forssan kaupunki. Forssa sijaitsee Kanta-Hämeen maakunnassa ja sen asukasluku on noin 16 500 (Tilastokeskus, 2022). Forssan lasten ja nuorten perusopetuksesta huolehtii kuusi koulua: Akvarellin koulu, Heikan koulu, Keskuskoulu, Kojjärven koulu-päiväkoti, Talsoilan koulu ja Vieremän koulu. Kouluista Akvarellin koulu ja Keskuskoulu ovat yhtenäiskouluja, joissa opetusta annetaan vuosiluokilla 1-9. Muissa koulussa opetusta järjestetään vuosiluokilla 1-6. (Forssa, 2022a.)

Forssassa opetustoimi panostaa yhtenäisen perusopetuksen kehittämiseen. Oppilaalle pyritään rakentamaan ehyt ja yhtenäinen oppimispolku aina esioopetuksesta perusopetuksen yhdeksänteen luokkaan asti. Oppilaaksi otto kouluun tapahtuu ns. lähikouluperiaatteen mukaan. Kaupunki osoittaa, missä koulussa oppilas opiskelee ja tätä koulua kutsutaan oppilaan lähikouluksi. Jos oppilaalla on haasteita koulunkäynnissä, on ensisijaisena keinona tukea opiskelua lähikoulussa erilaisin tukitoimin. Jos tukitoimet eivät kuitenkaan riitä, voi oppilas siirtyä Akvarellin koulun pienryhmiin. (Forssa, 2022b.) Akvarellin koulussa toimii koko Forssan seutukunnan erityisen tuen keskus, joka tarjoaa seudullista erityisopetusta Forssan, Tammelan, Jokioisten, Humppilan, Someron ja Ypäjän alueiden lapsille ja nuorille (Forssa, 2022a).

Itse työskentelen Heikan koulussa, jossa on lukuvuonna 2022-2023 noin 150 oppilasta. Koulussa on seitsemän perusopetuksen luokkaa ja kaksi valmistavan opetuksen luokkaa. (Heikan koulu, 2022.) Valmistavalla luokalla viitataan perusopetukseen valmistavaan opetukseen, joka on tarkoitettu esi- ja perusopetusikäisille maahanmuuttajille, joilla ei ole tarvittavia kielellisiä valmiuksia opiskella esi- tai perusopetuksessa. Valmistavan opetuksen tarkoituksena on kehittää oppilaan kielitaitoa ja antaa valmiuksia toimia esi- ja perusopetuksessa (Opetushallitus, 2017, s. 3). Heikan koulussa valmistavien luokkien oppilaat kuuluvat perusopetuksen piiriin eli he opiskelevat vuosiluokilla 1-6.

2.2 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu oppilaitosturvallisuuden ympärille. Turvallisuutta tarkastellaan perusopetusta antavassa oppilaitoksessa. Seuraavaksi määritellään perusopetus ja kuvataan perusopetuksen toimintaa ohjaavat säädökset.

Kunta on velvollinen järjestämään perusopetusta alueellaan asuville oppivelvollisuusikäisille (Perusopetuslaki 628/1998, 2 luku 4 § 1 mom.). Pääsääntönä on, että Suomessa vakinaisesti asuvan lapsen oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, kun hän täyttää seitsemän vuotta (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 1 luku 2 §). Perusopetuksen laajuus on oppimäärältään yhdeksän vuotta (Perusopetuslaki 628/1998, 4 luku 9 § 1 mom.).

Perusopetusta ohjaa perusopetuslaki ja -asetus, valtioneuvoston asetukset, opetussuunnitelman perusteet sekä paikallinen opetussuunnitelma ja sen perusteella tehtävät lukuvuosisuunnitelmat (Opetushallitus, 2014, s. 9). Perusopetuslain (628/1998, 1 luku 3 § 1 mom.) mukaan opetuksessa tulee noudattaa valtakunnallisesti yhtenäisiä perusteita. Näillä perusteilla viitataan Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin 2014, joiden tarkoituksena on varmistaa koulutuksen tasa-arvo ja laatu sekä luoda hyvät edellytykset oppilaiden kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle (Opetushallitus, 2014, s. 9). Valtakunnallinen opetussuunnitelma nojaa perusopetuslakiin ja -asetukseen sekä valtioneuvoston asetuksessa määriteltyihin tavoitteisiin ja tuntijakoon. Valtakunnallinen opetussuunnitelma on velvoittava asiakirja, mikä velvoittaa opetuksen järjestäjän huomioimaan sen paikallista opetussuunnitelmaa laadittaessa. Valtakunnallisen opetussuunnitelman tehtävänä on tukea ja ohjata opetuksen järjestämistä ja koulutyötä sekä edistää yhdenvertaisen perusopetuksen toteutumista. (Opetushallitus, 2014, s. 9.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, mitkä ovat turvallisuusvastaavan tehtävät Forssan kaupungin perusopetuksessa. Lisäksi turvallisuusvastaavan tehtäviä kuvattaessa hyödynnetään EduSafe-hankkeessa luotua opetusalan turvallisuuden kokonaismallia (Teperi ym., 2018, s. 85) ja selvitetään, mitkä turvallisuusvastaavan tehtävät liittyvät ennakkointiin, poikkeamatilanteen hoitoon ja jälkihoitoon. Vastattaessa tutkimuskysymyksiin määritellään käsitteet turvallisuus, turvallisuuskulttuuri ja turvallisuusjohtaminen.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

- 1) *Mitkä ovat turvallisuusvastaavan tehtävät Forssan kaupungin perusopetuksessa?*
- 2) *Miten turvallisuusvastaavan tehtävissä näkyvät opetusalan turvallisuuden kokonaisuuden mukaiset turvallisuuden osa-alueet: ennakointi, poikkeamatilanteen hoito ja jälkihoito?*

2.3 Opinnäytetyön tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät

Tämä opinnäytetyö edustaa laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta. Tutkittavaa ilmiötä lähestytään konstruktiiivisella tutkimusotteella. Tutkimusmenetelminä käytetään teemahaastattelua ja dokumenttianalyysia. Haastatteluja tehdään yksi ja dokumenttianalyysia käytetään tarkasteltaessa Opetushallituksen (2022) julkaisemaa opetustoimen ja varhaiskasvatuksen turvallisuusopasta.

Opinnäytetyön tutkimustulokset toimivat ohjenuorana nykyisille ja tuleville turvallisuusvastaaville Forssan kaupungin perusopetuksessa. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää turvallisuusvastaavan tehtäväkenttää. Turvallisuusvastaavan tehtäväkuvausta laadittaessa hyödynnetään opetusalan turvallisuuden kokonaisuutta (Teperi ym., 2018, s. 85), jossa turvallisuus jaetaan ennakointiin, poikkeamatilanteen hoitoon ja jälkihoitoon.

2.3.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen (Hirsjärvi ym., 2009, s. 161). Tavoitteena on tutkittavan ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja tulkitseminen. Ilmiötä pyritään ymmärtämään syvällisesti. (Kananen, 2017, s. 35.) Tutkimusprosessin alkumetreillä luodaan teoreettinen viitekehys, jonka läpi ilmiötä eli siitä saatuja havaintoja tulkitaan. Laadullista tutkimusta määrittää tilannesidonnaisuus ja ainutkertaisuus. Se, miten tutkittava ilmiö liittyy ympäristöönsä, vaikuttaa ilmiöstä tehtäviin tulkintoihin. Tilannesidonnaisuuden avulla analyysi voidaan liittää laajempiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin yhteyksiin. (Pitkäranta, 2014, 27.) Tämän

opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla turvallisuusvastaavan tehtävät Forssan perusopetuksessa. Tilannesidonnaisuus ja ainutkertaisuus tulevat esiin siten, että saadut tutkimustulokset pätevät vain Forssan perusopetuksessa eivätkä ole yleistettävissä muiden kaupunkien perusopetuksen turvallisuusvastaavien tehtäviin.

Laadullisessa tutkimuksessa ei niinkään todenneta jo olemassa olevia väittämiä, vaan pyritään löytämään ja paljastamaan tosiasioita. Tosiasiat ovat kuitenkin aikaan ja paikkaan sidoksissa olevia ehdollisia selityksiä. Myös tutkijan arvolähtökohdat vaikuttavat tehtyihin tulkintoihin, sillä arvot muovaavat sitä, mitä ja miten tutkija tulkitsee tutkittavaa ilmiötä. (Hirsjärvi ym., 2009, s. 161.) Tässä opinnäytetyössä tutkijan tiedot oppilaitosturvallisuudesta sekä käytännön kokemus turvallisuusvastaavana toimimisesta vaikuttavat sekä teoreettisen viitekehyksen luomiseen että luodun kehyksen avulla tehtäviin tulkintoihin kerätystä tutkimusaineistosta.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavaa ilmiötä pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi ym., 2009, s. 161). Tämä edellyttää ilmiön tutkimista monikanavaisesti esimerkiksi haastattelemalla, observoimalla eli havainnoimalla ja tutkimalla alkuperäisiä asiakirjoja (Pitkäranta, 2014, 27). Tutkimusprosessi ei ole suoraviivainen, vaan aineiston analyysi on syklinen prosessi. Aineiston analysointi ja keruu kulkevat rinnakkain. Analyysi on toimintaa, joka ohjaa tutkimusprosessia ja tiedonkeruuta. Aineistoa kerätään niin paljon, että tutkimusongelma saadaan ratkaistua ja tutkija ymmärtää tutkittavan ilmiön. Näin ollen etukäteen ei voida sanoa, kuinka paljon aineistoa tulee kerätä. Olennaista on pystyä kuvaamaan ja ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä syvällisesti tutkimusaineiston avulla. (Kananen, 2017, s. 35.) Tässä opinnäytetyössä turvallisuusvastaavan tehtävät pyritään määrittelemään sellaisella tarkkuudella, että saadut tutkimustulokset pätevät kaikissa Forssan perusopetusta antavissa kouluissa. Aineiston analysointi ja keruu kulkevat rinnakkain, sillä tutkimuskysymykset ja kerättävän tutkimusaineiston määrä tarkentuvat opinnäytetyöprosessin edetessä. Aineistonkeruun johtoajatuksena pidetään sitä, että kerätyn aineiston määrä on riittävä silloin, kun tutkittavaa ilmiötä pystytään ymmärtämään syvällisesti.

Laadullisen tutkimuksen keskiössä on yksittäinen tapaus, usein prosessi. Tutkija on kiinnostunut selvittämään merkityksiä eli sitä, miten ihmiset kokevat ja näkevät reaalia maailman. Tutkimuksen tarkoituksena on tarjota uusi tapa ymmärtää tutkittavaa

ilmiötä. Ilmiötä tutkitaan perusteellisesti syvyysuunnassa eli pyritään samaan havain-
toyksiköstä tietoa niin paljon kuin mahdollista. Tutkija vastaa tiedon keruusta ja ana-
lysoinnista ja juuri tutkijan kautta reaali maailma konkretisoituu tutkimustuloksiksi.
Tutkija menee ns. kentälle ja hän on mukana aidossa kontekstissa ja kerää samalla
tutkimusaineistoa muun muassa haastattelemalla ja havainnoimalla. Saadut tutkimus-
tulokset pätevät vain tutkimuskohteessa eivätkä ne ole yleistettävissä. (Kananen, 2017,
s. 36.) Tässä opinnäytetyöprosessissa tutkija on mukana aidossa kontekstissa, sillä tut-
kija toimii Heikan koulun turvallisuusvastaavana ja osallistuu Forssan kaupungin tur-
vallisuusryhmän toimintaan. Turvallisuusryhmään kuuluu eri työyksiköiden turvalli-
suusvastaavat ja ryhmä kokoontuu säännöllisesti pohtimaan ja kehittämään kaupunki-
organisaation turvallisuutta.

Cresswellin (2007) mukaan voidaan yhteenvedona todeta, että seuraavat piirteet ovat
tyypillisiä laadulliselle tutkimukselle. Tutkimus toteutetaan aidossa ympäristössään.
Aineistonkeruu tapahtuu vuorovaikutussuhteessa tutkija ja tutkittavien välillä. Tutkija
on toimija kerätessään aineistoa. Tutkimusaineistoa kerätään monikanavaisesti. Ai-
neiston analyysi on induktiivista, rekursiivista ja interaktiivista. Tutkimuksessa huo-
mio kiinnittyy tutkittavien näkökulmaan, merkityksiin ja näkemyksiin. Tavoitteena on
saada kokonaisvaltainen ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä. (Kananen, 2017, s. 34.)

2.3.2 Konstruktiivinen tutkimusote

Konstruktiivisessa lähestymistavassa on tutkimuksen tavoitteena ratkaista käytännön
ongelma luomalla uusi tuotos eli konstruktio. Tuotos voi olla esimerkiksi ohje tai suun-
nitelma. (Ojasalo ym., 2015, s. 37.) Tarkoituksena on saada käytännön ongelmaan uu-
denlainen ja teoreettisesti perusteltu ratkaisu. Näin saadaan tuotettua myös uutta tietoa
tiedeyhteisöön. Olennaista konstruktiivisessa tutkimuksessa on sitoa käytännön on-
gelma ja sen ratkaisu teoreettiseen tietoon. Tavoitteena on myös konstruktion sovelta-
minen muuhunkin kuin pelkästään kohdeorganisaatioon. Tämä puolestaan vaatii uu-
den tuotoksen testaamista. Tiivistäen voidaan todeta, että konstruktiivinen tutkimus on
suunnittelua ja käsitteellistä mallintamista sekä tuotosten toteutusta ja testaamista.
(Ojasalo ym., 2015, s. 65-66.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, mitä turvallisuusvastaavan tehtäviin kuuluu Forssan perusopetuksessa. Tutkimuskysymyksiin vastataan konstruktiiivisen lähestymistavan keinoin eli teoriakirjallisuuden sekä käytännön aineistokeruumenetelmien pohjalta. Näin saadaan luotua uusi, selkeä ohjeistus perusopetuksen turvallisuusvastaavan tehtävistä. Turvallisuusvastaavan tehtävien tarkastelussa hyödynnetään myös opetusalan turvallisuuden kokonaismallia (Teperi ym., 2018, s. 85) selvittäessä, miten ennakointi, poikkeamatilanteen hoito ja jälkihoito näkyvät turvallisuusvastaavan tehtäväkentässä. Tiukkojen aikarajojen puitteissa ei kuitenkaan ole mahdollista testata luotua ohjeistusta käytännössä, joten opinnäytetyö ei kaikilta osin noudata konstruktiiivisen tutkimuksen tutkimusprosessia.

2.3.3 Teemahaastattelu ja dokumenttianalyysi

Tässä opinnäytetyössä tutkimusmenetelminä käytetään haastattelua ja dokumenttianalyysia. Haastateltavana on Forssan kaupunkiorganisaation turvallisuusryhmän johtaja, sillä hänellä on vankka asiantuntemus oppilaitosturvallisuudesta Forssassa. Haastateltava on menestyksekkäästi johtanut Forssan kaupunkiorganisaation turvallisuusryhmää usean vuoden ajan sekä hänellä on aiempaa työkokemusta oppilaitosturvallisuuteen liittyen. Opinnäytetyötä varten voitaisiin haastatella myös Forssan kaupungin sivistys- ja tulevaisuuspalvelujen sivistysjohtajaa, joka vastaa sivistys- ja tulevaisuus-toimialan palvelukokonaisuudesta. Kuitenkin oppilaitosturvallisuus on vain yksi osa tätä kokonaisuutta ja näin ollen nähdään, että turvallisuusryhmän johtaja on paras asiantuntija vastaamaan oppilaitosturvallisuutta koskeviin kysymyksiin. Tästä syystä sivistysjohtajan haastattelua ei toteuteta.

Haastattelu on laadullisen tutkimuksen käytetyin menetelmä. Se edellyttää yhteistä kieltä haastateltavan ja haastattelijan välillä. (Kananen, 2017, s. 88.) Ideaalia haastattelutilannetta voidaan kuvata viiden piirteen avulla. Ensinnäkin haastattelu on suunniteltu. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija on tutustunut etukäteen tutkimuskohteeseen sekä käytännössä että teoriassa. Etukäteisvalmistelut ovat tarpeen, jotta tutkija saa luotettavaa tietoa tutkimusongelman kannalta olennaisista asioista. Toiseksi haastattelija on haastattelun alulle paneva voima ja ohjaa sitä. Kolmanneksi haastattelijan tehtäväksi jää motivoida haastateltavaa ja ylläpitää tämän motivaatiota. Neljäs tyypillinen piirre

on se, että haastattelija tuntee roolinsa, mutta haastateltava oppii sen vasta haastattelun edetessä. Viimeisenä ideaalin haastattelun piirteenä voidaan pitää sitä, että haastateltava voi luottaa siihen, että annettuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 43.) Tässä opinnäytetyössä haastatteluun valmistautuminen tapahtuu tutustumalla oppilaitosturvallisuutta käsittelevään kirjallisuuteen. Myös tutkijan käytännön työtehtävät Heikan koulun turvallisuusvastaavana ohjaavat haastatteluteemojen laatimista.

Haastattelujen rakenne riippuu niiden strukturointiasteesta. Tällä viitataan siihen, miten kiinteästi kysymykset on muotoiltu ja missä määrin haastattelija jäsentää tilannetta. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 43.) Yksi haastattelun muodoista on teemahaastattelu. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, joka kohdennetaan tiettyihin teemoihin. Haastattelu siis etenee etukäteen valittujen teemojen varassa. Olennaista ei ole haastattelukertojen määrä tai se, kuinka syvälle haastatteluissa päästään, vaan teemojen puitteissa saatu tieto. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 47-48.) Tässä opinnäytetyössä käytetään teemahaastattelua. Haastattelussa turvallisuusvastaavan tehtäviä lähestytään muun muassa opetusalan turvallisuuden kokonaismallin näkökulmasta (Teperi ym., 2018, s. 85). Lisäksi haastattelussa täsmennetään oppilaitosturvallisuuteen liittyvää käsitteistöä.

Teemahaastattelu etenee haastateltavan ehdoilla. Haastateltava saa vapaasti kertoa käsiteltävästä teemasta. Tutkijan tehtävänä on pitää keskustelu valituissa teemoissa. Teemahaastattelussa tutkijalla on mahdollisuus esittää tarkentavia ja täydentäviä kysymyksiä. Usein haastattelukierroksia tarvitaan useampia, sillä saatu aineisto tuo ymmärrystä tutkittavaan ilmiöön, mikä puolestaan ohjaa tutkijaa kysymään uusia asioita. Tutkija oppii ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä keskustelun avulla. Ymmärryksen lisääntyessä tutkija osaa valita uusia teemoja ja kysyä tarkentavia kysymyksiä. Keskustelussa aihepiirejä syvennetään ja laajennetaan. (Kananen, 2017, 95-96.) Tähän opinnäytetyöhön liittyvä teemahaastattelu pidetään 23.9.2022 ja sen runkona toimii liitteessä 1 esitellyt teemat. Haastattelu toteutetaan kasvokkain, mikä mahdollistaa tarkentavien lisäkysymysten tekemisen heti haastattelutilaisuudessa. Näin on mahdollista saada entistä syvällisempää tietoa tutkittavasta ilmiöstä, mikä puolestaan auttaa vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Haastattelun lisäksi opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin pyritään vastaamaan dokumenttianalyysin keinoin. Tutkimusaineistona toimii soveltuvien osin Opetushallituksen ylläpitämä opetustoimen ja varhaiskasvatuksen turvallisuusopas (Opetushallitus, 2022), joka on jatkuvasti päivittyvä sivusto. Sivustolla käsitellään esimerkiksi oppilaitoksen turvallisuusjohtamista EduSafe-hankkeessa luodun opetusalan turvallisuuden hallinnan kokonaismallia hyödyntäen (Teperi ym., 2018, s. 85).

Dokumenttianalyysi tarkoittaa sellaisen aineiston analyysia, jota ei saada kokoon suorien, välittömien havaintojen perusteella (Anttila, 2012, kohta ”9.2.4. Dokumenttianalyysi”). Dokumenteilla tarkoitetaan kirjoitetussa, kuvallisessa, äänitetyssä tai muussa visuaalisessa muodossa olevia aineistoja, jotka on tuotettu menneessä ajassa. Ne ovat kuvauksia asioista. Tutkimusaineistona käytettäviä dokumentteja ei ole tuotettu tutkimusta varten, vaan ne ovat jo valmiina olemassa. Kirjallisia materiaaleja voidaan käyttää sellaisenaan tutkimusaineistona, mutta ne voivat toimia myös haastattelun tukena ja täydentäjänä. (Kananen, 2017, s. 121-122.)

3 TURVALLISUUDEN JOHTAMINEN PERUSOPETUKSESSA

3.1 Turvallisuus

Englanninkielisessä kirjallisuudessa turvallisuuteen viitataan käsitteillä *safety* ja *security*. Käsite *safety* sisältää ajatuksen, että onnettomuudet ja ei-toivotut tapahtumat ovat yhteydessä tahattomuuteen ja vahinkoon. Kyse on siis turvallisesta tilasta ilman vaaroja ja kyvystä suojata henkilö tai asia ikäviltä tapahtumilta. Arjessa tämä näkyy esimerkiksi työturvallisuutena ja paloturvallisuutena. Sen sijaan käsite *security* tarkoittaa kovaa tai ulkoista rikoksen torjuntaa tahallisia tai suunnitelmallisia tekoja vastaan. Tällöin puhutaan käytännössä esimerkiksi rikollisuuden torjunnasta tai kyberturvallisuusriskeistä. Oppilaitosturvallisuus käsittää kaikki asiat, jotka liittyvät käsitteisiin *safety* ja *security*. (Rikander, 2021, s. 13.)

Turvallisuus on alati muuttuva ja täsmentyvä ilmiö (Rikander, 2021, s. 13), jonka määrittelemisen ei ole yksiselitteistä. Olennaista on huomioida, kenen tai minkä turvallisuus on tarkastelun kohteena (Rikander, 2021, s. 13). Kun puhutaan turvallisuudesta oppilaitoksessa, voidaan aihetta lähestyä oppilaitoksessa opiskelevan tai siellä työskentelevän näkökulmasta (Rikander, 2021, s. 20). Turvallisuus voidaan määritellä oppimisympäristön turvallisuudeksi, yksilön kokemukseksi tai näiden suhteeksi. Lisäksi turvallisuus voidaan ymmärtää uhkien arviointina, riskien hallintana ja sitä kautta turvattomuuden poissaolona. (Lindfors, 2012, s. 12.) Tässä opinnäytetyössä turvallisuutta lähestytään koulussa työskentelevän turvallisuusvastaavan näkökulmasta. Koska turvallisuusvastaava edustaa kouluorganisaatiota, painottuu tarkastelussa organisaation näkökulma. Opinnäytetyössä ei huomioida kaikkia oppilaitosturvallisuuteen liittyviä seikkoja, vaan turvallisuus määritellään turvallisuusvastaavan tehtäväkentän kautta. Olennaista on oppilaitoksen uhkien arviointi ja riskienhallinta, mutta myös turvallisuuskulttuurin ylläpitäminen ja kehittäminen, jossa korostuu ihmisten johtaminen.

3.2 Turvallisuuskulttuuri ja turvallisuusjohtaminen

Turvallisuuskulttuuri nojaa organisaatiokulttuuriin ja molempien taustalla vaikuttaa inhimillinen toiminta (Rikander, 2021, s. 33). Organisaatiossa on kyse ihmisten yhteistoiminnasta, jonka tavoitteena on saavuttaa yhteiset tavoitteet. Tietty ihmisjoukko on kokoontunut yhteen työskentelemään ja heillä on tietty päämäärä, jonka he toiminnallaan pyrkivät saavuttamaan. (Lämsä & Hautala, 2013, s. 9.) Organisaatiokulttuuri on ikään kuin liima, joka yhdistää organisaation jäsenet toisiinsa ja näin ollen mahdollistaa sitoutumisen organisaation yhteisiin päämääriin (Rikander, 2021, s. 33). Organisaatioita on erilaisia ja ne jaetaan perinteisesti yrityksiin, julkishallinnon organisaatioihin ja kolmannen sektorin organisaatioihin (Lämsä & Hautala, 2013, s. 9). Tämän opinnäytetyön kontekstin luovat Forssan perusopetusta antavat koulut, jotka lukeutuvat julkisen sektorin organisaatioihin. Kouluorganisaation jäsenten, henkilökunnan ja oppilaiden yhteisenä tavoitteena on toteuttaa perusopetuksen opetussuunnitelmaa käytännössä.

Turvallisuuskulttuuri voidaan määritellä työyhteisön jäsenten sitoutumiseksi ja toimintatavoiksi suhteessa työpaikan turvallisuusjohtamiseen. Tällä tarkoitetaan sitä,

miten henkilöstö suhtautuu turvallisuusohjeisiin ja miten he noudattavat niitä. (Rikander, 2021, s. 36.) Turvallisuuskulttuurin taustalla vaikuttavat organisaation perusarvot, normit, oletukset ja odotukset, jotka sisältyvät organisaation toimintaperiaatteisiin (Työsuojeluhallinto, 2010, s. 5). Turvallisuuskulttuuri tarkastelee ja tavoittelee samanaikaisesti tiettyä asiaa eli turvallisuutta, joka on puolestaan kehittyvä tavoitetaso. Turvallisuuskulttuurille on ominaista sen jatkuva muuttuminen. Tavoitetaso siirtyy jatkuvasti ylemmäksi, minkä vuoksi turvallisuuskulttuurin kehittäminen ei koskaan tule valmiiksi. Jokaisella organisaatiolla on oma turvallisuuskulttuurinsa, jota voidaan halutessaan kehittää. Kehittämistyössä olennaista on vaikuttaa henkilöstöön. (Rikander, 2021, s. 36.)

Opinnäytetyötä varten haastateltu turvallisuusryhmän johtaja on samoilla linjoilla siitä, että turvallisuusvastaavan tehtävät liittyvät selkeästi turvallisuuskulttuuriin. Turvallisuusvastaava toimii linkkinä työyksikkönsä ja kaupunkiorganisaation turvallisuusryhmän välillä. Turvallisuusvastaava vastaa siis oppilaitoksen ulkopuolisen turvallisuusverkoston kanssa tehtävästä yhteistyöstä, mikä käytännössä tarkoittaa turvallisuusryhmän kokouksiin osallistumista ja tarvittaessa muita erikseen sovittavia yhteistyömuotoja. Turvallisuusryhmän tarkoituksena on käsitellä yhteisesti eri työyksiköjä koskevia turvallisuusasioita ja tehdä niistä päätöksiä. Turvallisuusvastaava jalkauttaa omaan työyksikkönsä ryhmässä käsitellyt asiat. Kun jokaisessa työyksikössä toimitaan samalla tavalla, luo se yhdenmukaista turvallisuuskulttuuria koko kaupunkiorganisaatioon Forssassa. Toki jokaisella yksiköllä omat, toisistaan poikkeavat piirteensä, mutta lähtökohtaisesti tavoitteena on yhdenmukaisen turvallisuuskulttuurin luominen.

Viestintä turvallisuusryhmän ja turvallisuusvastaavan välillä voi olla myös toisen suuntaista. Turvallisuusvastaava voi viedä omassa työyksikössään havaitun turvallisuusasian ryhmän käsiteltäväksi ja pyytää tukea ja neuvoja asian käsittelemiseksi. Tarvittaessa turvallisuusryhmä tekee yhteisen ehdotuksen jatkotoimenpiteistä. Sama asia saattaa koskettaa muitakin työyksiköitä, jolloin asian käsitteleminen yhteisesti turvallisuusryhmässä hyödyttää kaikkia työyksiköitä. Yhteistyö ja kollegiaalinen tuki ovat turvallisuusryhmän työskentelyn avaintekijöitä.

Turvallisuuskulttuuria voidaan kuvailla työyhteisön jäsenten kyvyksi ja tahdoksi ymmärtää turvallisuutta. Tämä siirtyy vanhoilta työntekijöiltä uusille. Tässä prosessissa palataan jälleen organisaatiokulttuuriin, jolle on tyypillistä siirtyminen sosiaalistumisen kautta. Työyhteisön uudet jäsenet opetetaan käyttäytymään ja reagoimaan samalla tavalla kuin vanhat jäsenet. Turvallisuuskulttuurin tärkeä elementti on siis oppiminen. Osa tavoista saattaa olla hyvinkin vanhoja eikä niillä välttämättä ole relevanssia nykypäivän hetkeen. Turvallisuuskulttuurin muodostuminen edellyttää työyhteisön jäsenten yhteisiä kokemuksia turvallisuudesta. Jokaisella organisaatiolla on oma turvallisuuskulttuurinsa, oli se sitten hyvä tai huono. (Rikander, 2021, s. 36.)

Kun turvallisuusvastaava tuntee turvallisuuskulttuurin syntymekanismien, on hänen helpompi vaikuttaa siihen. Organisaation jäsenet yhdessä luovat turvallisuuskulttuuria. Kun kulttuurista halutaan tietynlainen, on lähtökohtaisesti pyrittävä vaikuttamaan työyhteisön jäseniin ja heidän ajatteluunsa. Tämä puolestaan vaatii turvallisuusvastaavalta tietoista turvallisuuskulttuurin johtamista. Opetushallituksen (2022) turvallisuusoppaassa nostetaan esiin se, että turvallisuuskulttuurin rakentaminen ei kuitenkaan ole ainoastaan johdon tehtävä. Organisaatio tulee nähdä kokonaisuutena, jonka eri osat ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja näin ollen myös työntekijät voivat vaikuttaa organisaation turvallisuuteen.

Turvallisuusjohtamisella pyritään siis vaikuttamaan työyhteisön turvallisuuskulttuuriin (Rikander, 2021, s. 42). Turvallisuusjohtaminen on kokonaisvaltaista turvallisuuden hallintaa, jossa tulee huomioida lakisääteiset velvoitteet sekä organisaatiokohtaiset ominaispiirteet. Siinä yhdistyvät erilaiset toimintatavat ja menetelmät sekä ihmisten johtaminen. Turvallisuusjohtamiselle on ominaista jatkuva suunnittelu, toiminta ja seuranta. (Työsuojeluhallinto, 2010, s. 6.) Rikanderin mukaan (2021, s. 43) turvallisuusjohtamisessa on kyse toiminnan jatkuvuuden turvaamisesta, lainsäädännön minimivaatimusten täyttämisestä sekä organisaation omien turvallisuustavoitteiden asettamisesta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Turvallisuusjohtaminen ei ole suoraviivainen prosessi, jolla on selkeä alku ja loppu. Sitä voidaan pikemminkin luonnehtia dynaamiseksi eli jatkuvasti muokkautuvaksi prosessiksi, jolle on tyypillistä tavoitehorisontin siirtyminen aina, kun edellisiä tavoitteita lähestytään. Kyse on kokonaisvaltaisesta kehittämisestä, jossa tulee huomioida

ihmisten hyvinvointi, työskentelyn olosuhteet ja prosessien kehittäminen. Turvallisuus koskettaa koko henkilöstöä, asemaa ja työtehtäviä katsomatta. Olennaista on sitouttaa henkilöstö systeemiseen turvallisuusajatteluun. Henkilöstöä osallistetaan, koska heillä on työkokemuksensa kautta tietoa ja osaamista, joka on hyödyllistä saada käyttöön riskianalyysejä tehtäessä. (Rikander, 2021, s. 47.)

Turvallisuusjohtamisen lähtökohtana on visio yhteisöstä, jossa ei tapahdu tapaturmia eikä työskentelyolosuhteista johtuvia sairauksia (Rikander, 2021, s. 43). Todellisuudessa tällaisia työyhteisöjä ei ole olemassa, mutta tämä tilanne kuvastaa sitä, mihin turvallisuusjohtamisella pyritään. Rikander (2021, s. 43) kuvailee turvallisuusjohtamisen olevan tavoitteellista toimintaa, jossa pyritään siihen, että työyhteisön toimintatavat ja ohjeet ovat selkeitä, viestinnässä ei esiinny ristiriitaisuuksia ja työyhteisön jäsenten välillä käydään aitoa dialogia.

Lähdekirjallisuuden perusteella voidaan todeta, että turvallisuusjohtamiseen liitetään usein lakisääteisten velvoitteiden täyttäminen. Oppilaitoksen kohdalla tämä tarkoittaa esimerkiksi turvallisuuskansion kokoamista lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Turvallisuuskansion sisältöä käsitellään tarkemmin luvussa 3.5.1. Turvallisuusjohtamiselle on luonteenomaista myös kokonaisvaltaisuus ja jatkuva kehittäminen. Forssassa kaupunkiorganisaation turvallisuusryhmä on foorumi, jossa kaupunkiorganisaation turvallisuuskulttuuria ja -johtamista kehitetään. Kun kehittämistyötä tehdään koordinoitusti, on mahdollista yhdenmukaistaa kaupungin eri työyksiköiden turvallisuuskulttuuria. Samalla turvallisuusvastaavat saavat tukea yksikkökohtaiselle turvallisuustyölleen.

Vaikka turvallisuusjohtamiseen liittyy kiinteästi kehittämisote, perustuu turvallisuus vankasti myös rutiineihin. Opinnäytetyön haastateltava toteaa, että turvallisuusvastaavan työssä korostuu työtehtävien syklisyys ja samojen asioiden kertaus lukuvuosittain, jotta asioista tulee tuttuja ja niihin kehittyy rutiini. Myös Rikander (2021, s. 296-297) tuo esiin rutiinit osana oppilaitoksen turvallisuusosaamista. Oppilaitoksen turvallisuustyöskentely voidaan esittää vuosikellona, joka kertoo, milloin mikäkin asia tehdään. Opinnäytetyön haastattelussa tulee ilmi, että turvallisuusvastaavan rutiinomaisiin, lukuvuosittain toteuttaviin tehtäviin kuuluu oman työyksikön turvallisuussuunnittelun ylläpitäminen ja päivittäminen. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi oman

työyksikön turvallisuuskansion päivittämistä, turvallisuuskävelyn organisointia ja hätätilannejohtamiseen liittyvien sisälle suojautumisen ja ulos poistumisen harjoitusten organisointia.

Turvallisuuskävely tarkoittaa toiminnallista oppimiskokemusta, jossa organisaation turvallisuusasioita harjoitellaan esimerkkien avulla. Harjoitus toteutetaan omassa fyysisessä työympäristössä ja sen tarkoituksena luoda toimintamalleja, jotka auttavat henkilöä toimimaan mahdollisessa tositilanteessa. Turvallisuuskävely voi sisältää esimerkiksi seuraavanlaisia elementtejä: tunnistetaan kokoontumispaikkoja, tarkistetaan hätäpoistumisreitit ja niiden merkinnät, tarkistetaan työskentely-ympäristön fyysinen turvallisuus ja tutustutaan toimipisteen turvallisuuskansion yhteystietolomakkeeseen. (Rikander, 2021, s. 300-301.) Rikanderin määritelmä turvallisuuskävelystä on kattava, mutta haasteena on poimia määritelmän ydin. Opetushallituksen (2022) turvallisuusoppaassa on sen sijaan kerrottu tiiviisti turvallisuuskävelyn tarkoitus ja sen käytännön toteutus. Opetushallituksen (2022) mukaan turvallisuuskävelyssä tutustutaan oppilaitoksen toimintaohjeisiin, tunnistettuihin riskeihin, kulkureitteihin, turvavälineisiin ja kokoontumispaikkaan. Turvallisuuskävelystä vastaa kouluttaja, joka kyselee osallistujilta käytäntöön liittyvistä turvatoimista.

Tässä opinnäytetyössä turvallisuusjohtamista tarkastellaan niiltä osin kuin se kuuluu turvallisuusvastaavan tehtäväkenttään. Opinnäytetyön haastateltava kuvailee osuvasti turvallisuusvastaavan ja oppilaitoksen esihenkilön välistä työnjakoa turvallisuusjohtamisen suhteen. Turvallisuusvastaava on ikään huoltohenkilö, jolla on paras asiantuntemus oman työyksikkönsä turvallisuustyöstä, mutta kokonaisvastuu koulun toiminnasta on esihenkilöllä. Samaa vastuunjako tuodaan esiin myös Opetushallituksen (2022) turvallisuusoppaassa, jonka mukaan esihenkilö on työnantajan ja opetuksen järjestäjänä vastuussa työyhteisönsä ja oppilaidensa terveydestä, turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. On myös mahdollista, että koulun esihenkilö hoitaa itse työyksikkönsä turvallisuusvastaavan tehtävät, jolloin esihenkilö toimii samanaikaisesti sekä asiantuntijatahona että vastuutahona.

3.3 Riskienhallinta

Riskienhallinnan tarkoituksena on ihmisten, omaisuuden, tiedon, maineen ja ympäristön turvaaminen sekä organisaation häiriöttömän toiminnan turvaaminen (Viitala & Jylhä, 2019, kohta ”Yritystoiminnan riskienhallinta”). Oppilaitoksen riskienhallinnan tavoitteena on taata oppilaille turvallinen opiskeluympäristö ja henkilökunnalle turvallinen työskentely-ympäristö siten, että kouluarki sujuu häiriöttömästi. Riskien tunnistamisen apuna voidaan hyödyntää turvallisuuskävelyä ja tämän jälkeen jatkaa riskien käsittelyä dokumentoimalla ne. Forssassa riskienhallinnan työkaluna käytetään Granite-ohjelmistoa.

Riskienhallinnan ja turvallisuusjohtamisen välinen suhde esitetään lähdekirjallisuudessa eri tavoin. Turvallisuusjohtamista voidaan pitää yläkäsitteenä riskienhallinnalle ja tällöin riskienhallinta nähdään turvallisuuden johtamisen työkaluna. Turvallisuusjohtamisessa on kyse toiminnan jatkuvuuden turvaamisesta, lainsäädännön minimivaatimusten täyttämisestä sekä organisaation omien turvallisuustavoitteiden asettamisesta, toteuttamisesta ja arvioinnista. Turvallisuusjohtamista tehdään kaikilla organisaation henkilöstötasoilla ja samalla toteutetaan organisaation strategiaa kaikilla turvallisuuden osa-alueilla. (Rikander, 2021, s. 42-43.) Tässä lähestymistavassa korostuu johtamisaspekti. Turvallisuus nähdään ylhäältä alaspäin tuotuna, vaikka se ulottuu koskemaan organisaation koko henkilöstöä.

Riskienhallinta voidaan nähdä myös laajempänä ilmiönä, jolloin turvallisuusjohtamisen ja riskienhallinnan suhde käännetään toisinpäin. Tällöin turvallisuusjohtaminen valjastetaan palvelemaan riskienhallinnan kokonaisuutta. Kokonaisvaltaisesta riskienhallinnasta käytetään lyhennettä ERM, joka tulee englannin kielen sanoista *enterprise risk mangement* (Viitala & Jylhä, 2019, kohta ”Yritystoiminnan riskienhallinta”). Tällöin riskienhallinnassa pyritään kokonaisvaltaisesti hallitsemaan kaikkia organisaation riskejä. (Ilmonen ym., 2016, s. 43).

Riskienhallinta lähtee liikkeelle organisaation toiminnan tavoitteista. Organisaation tulee ensin määritellä, mitä se toiminnallaan tavoittelee ja vasta tämän jälkeen voidaan arvioida, mitä ja millaisia riskejä tavoitteiden saavuttamisen tielle voi sattua. Riskienhallintaprosessissa oleellista on, että kaikilla prosessiin osallistujilla on yhteinen kieli.

Toimiva riskienhallinta edellyttää keskeisten käsitteiden määrittelyä ja sitä, että kaikki käyttävät niitä samalla tavalla. Tarkoituksenmukaista on määritellä ainakin käsitteet riski, riskin todennäköisyys, riskin vaikutus, riskinottohalu ja riskinkantokyky. Jos käsitteitä ei määritellä, käsitteiden perusteella rakennettu riskienhallintajärjestelmä ei ole toimiva. (Ilmonen ym., 2016, s. 42-43.)

Riskin suuruuden määrittelyyn liittyvät myös käsitteet riskin todennäköisyys ja vakavuus. Riskin suuruudella tarkoitetaan riskin aiheuttamaa uhkaa organisaatiolle. Vakavuudella viitataan riskin toteutumisesta aiheutuvaa todennäköistä menetystä. Arvioitaessa riskin vakavuutta täytyy ottaa huomioon myös riskin suuruus ja todennäköisyys. Todennäköisyydellä tarkoitetaan riskin sattumistiheyttä. (Juvonen ym., 2014, s. 10.)

Riskien arvioinnissa voidaan käyttää apuna riskimatriiseja. Matriisin avulla kartoitetaan jokaisen päätavoitteen osalta sitä uhkaavat merkittävimmät riskit. Riskin merkittävyys määritellään värien avulla. Tämän jälkeen riskit siirretään rekisteriin selityksiin ja analysoidaan niitä tarkemmin. Tärkeää on, että kaikki oleelliset riskit tulee huomioida. Tätä taustaa vasten onkin oleellista määrittää etukäteen, kuinka monta riskiä kartoitetaan jokaista päätavoitetta kohden. (Ilmonen ym., 2016, s. 100.)

Riskirekisterissä voi olla paljon riskejä. Yleensä riskit kirjataan todennäköisyyden ja vaikutuksen perusteella. Vaikutusten mittaamista hankaloittaa yhtenäisen systematiikan ja vertailukelpoisuuden puuttuminen. Tilannetta voidaan helpottaa käyttämällä riskimatriisia ja arvioimalla riskin vaikutuksia rahallisesti. Euromääräiset arviot ovat hyviä, koska niitä voidaan helposti vertailla keskenään. (Ilmonen ym., 2016, s. 100.)

Se, millaisia vaikutuksia ja todennäköisyyksiä eri riskeillä on, riippuu organisaatiosta. Organisaation tavoitteet vaikuttavat siis riskien arviointiin. Yleensä riskin vaikutus määritellään 3-6 tasolla, joita ovat esimerkiksi tasot mitätön, lievä, haitallinen, merkittävä, vakava ja tuhoisa. Todennäköisyys voidaan määritellä esimerkiksi tasoilla äärimmäisen harvinainen, melko harvinainen, melko todennäköinen, erittäin todennäköinen ja varma. Usein todennäköisyys arvioidaan prosentteina ja jaetaan sen jälkeen eri tasoihin. Lopuksi riskien arvioinnista tehdään koonti, jossa näkyvät riskin nimi, sen lyhyt kuvaus, riskin hallintatoimenpide sekä euromääräiset vaikutukset. (Ilmonen ym., 2016, s. 104.)

Kunnissa ja kaupungeissa riskienhallinnan haasteena on kaupunkiorganisaation suuruus ja heterogeenisuus. Tämä puolestaan hankaloittaa sitä, miten rakennetaan riskien raportoinnin, seurannan ja hallinnan toimintamalli, joka voidaan vielä konkretisoida ja muuttaa rahaksi. Kaupunkien ja kuntien riskienhallintaa hoitavalla henkilöstöllä on monenlaista koulutustaustaa. Osa tulee poliisin, osa pelastustoimen, osa puolustusvoimien ja osa taas yksityisen sektorin puolelta. Työntekijöiden erilainen koulutustausta ei näy dokumentoinnissa, mutta käytännön painotuksissa kylläkin. (Nazarenko, 2018.)

Forssan kaupunkiorganisaatiossa riskienhallinnan työkaluna käytetään Granite-ohjelmistoa (2022), joka sisältää valmiita riskipohjia ja mahdollistaa automaattisen raportoinnin. Aluksi työyksikön riskit kartoitetaan ja kuvataan kirjallisesti Graniteen. Tämän jälkeen riskit arvioidaan riskimatriisin avulla. Lopuksi riskeistä luodaan riskikartta. Jokaisella riskillä on oma värikoodinsa, mikä kuvaa riskienhallintatoimien senhetkistä tilaa. Vihreä värikoodi viittaa riittäviin riskinhallintatoimiin. Keltainen tarkoittaa kohtalaista riskiä ja osoittaa samalla, että riskinhallintatoimia voidaan edelleen kehittää. Punainen värikoodi viestii kriittisestä riskistä, jolloin nykyiset hallintatoimet ovat riittämättömät ja niitä pitää kehittää. Forssassa turvallisuusvastaava osallistuu oman työyksikkönsä riskienhallintaprosessiin. Haasteena riskienhallinnassa on riittävän koulutuksen turvaaminen turvallisuusvastaavalle, jotta tämä pystyy hoitamaan tehtävänsä riittävällä ammattitaidolla. Graniten valmiita riskipohjia ei ole alun perin luotu oppilaitoksia varten, mikä tuo omat haasteensa oppilaitoskäyttöön. Haasteet on tunnistettu Forssan turvallisuusryhmässä, mutta Granite on todettu riittävän hyväksi työkaluksi, joten sen käyttöä jatketaan toistaiseksi.

3.4 Paradigman muutos oppilaitosturvallisuuden tutkimuksessa

Tämänhetkisen tutkimustiedon valossa turvallisuutta voidaan kehittää erityisesti vaikuttamalla turvallisuuskulttuuriin ja turvallisuusjohtamiseen. Lähtökohtana on ajatus, jonka mukaan turvallisuutta voidaan parantaa kehittämällä työtä ja organisaation toimintaa. Työntekijöiden turvallisuutta ei siis voida hallita virhe- ja yksilölähtöisillä ajattelu- ja toimintamalleilla. (Teperi ym., 2018, s. 10.)

Turvallisuustutkimuksen piirissä on noussut esiin tarve muuttaa turvallisuusajattelua positiivisempaan ja ennakoivampaan suuntaan. Voidaankin puhua paradigman muutoksesta. (Teperi ym., 2018, s. 10.) Paradigmalla tarkoitetaan tutkijayhteisön tutkimustyötä ohjaavaa yleistä viitekehystä, joka rajaa tieteellisen työn käytäntöä. Paradigma tuottaa näkökulman siitä, miltä maailma näyttää ja määrittää ehdot, miten todellisuutta tutkitaan. Tutkijayhteisössä vallitsevien periaatteiden, uskomusten, arvostusten ja tieteellisten normien muodostama kokonaisuutta voidaan kutsua paradigmaksi. (Tieteen termipankki, 2022.)

Paradigman muutosta turvallisuustutkimuksen piirissä voidaan kuvata käsitteillä Safety-I ja Safety-II. Safety-I tarkoittaa perinteistä tapaa toteuttaa ja kehittää turvallisuutta opetusallalla. Turvallisuus ajatellaan tilana, jossa riski ei-toivottujen tapahtumien toteutumiseen on mahdollisimman alhainen. Tässä mallissa turvallisuutta pyritään kehittämään eliminoimalla riskejä, epäonnistumisia, virheitä ja niiden syitä. Huomio kiinnitetään pieleen menneisiin asioihin ja ihmiset nähdään virhetekijöinä. (Teperi ym., 2018, s. 10-11.)

Safety-II edustaa uudistunutta tapaa kehittää turvallisuutta. Huomio kiinnitetään positiivisiin asioihin. Turvallisuus nähdään tilanteina, joissa mahdollisimman moni asia sujuu ja onnistuu. Olennaista on ennakointi: tilanteiden tunnistaminen ja vaikutusten arviointi. Mallissa hyväksytään se, että tilanteet elävät, mikä vaatii muutoksia ja sopeutumista. Ihmiset nähdään voimavaroina, jotka mahdollistavat joustavuuden, kimmoisuuden ja sietokyvyn alati muuttuvissa työtilanteissa. (Teperi ym., 2018, s. 11.)

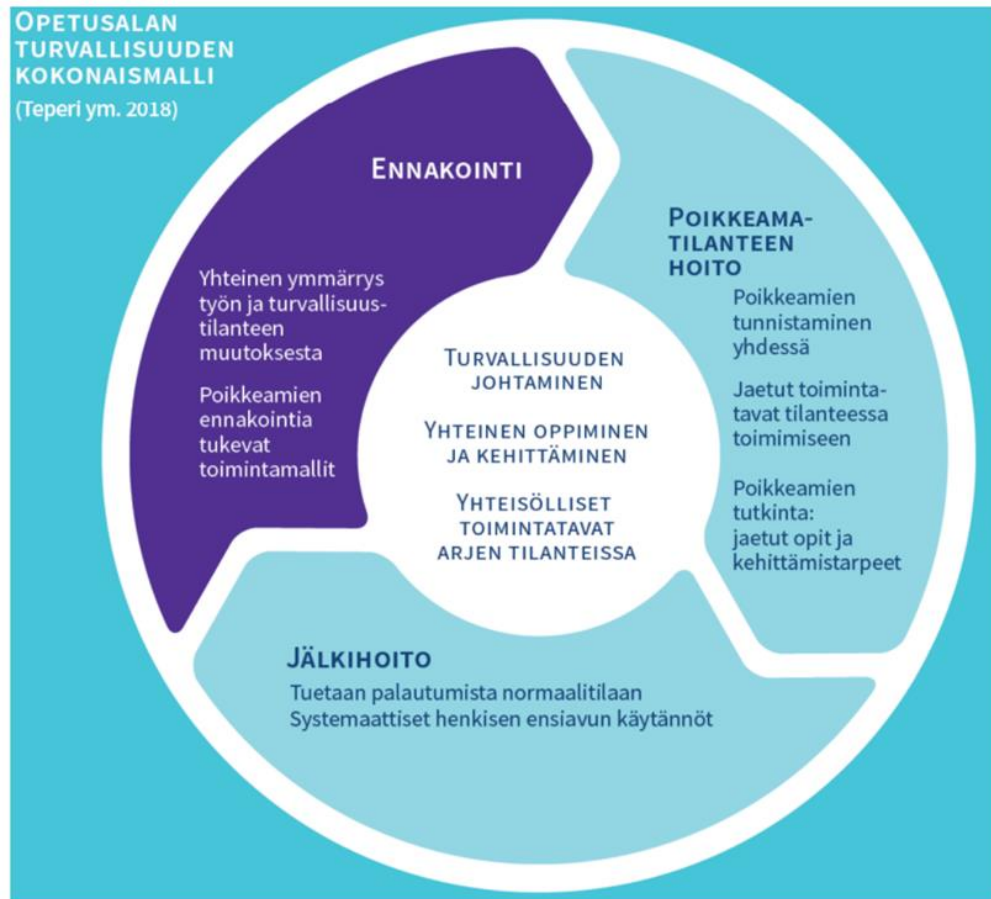
Forssassa turvallisuusvastaavan ja turvallisuusryhmän työskentely nojaa enimmäkseen perinteiseen Safety-I:seen. Oppilaitoksen toiminta pyritään järjestämään siten, että kouluarki sujuu mahdollisimman mutkattomasti. Tämä edellyttää ennakointia ja riskienhallintaa. Havaittuja riskejä pyritään hallitsemaan pienentämällä, siirtämällä, välttämällä tai jopa poistamalla niitä. Koulu on kankea organisaatio, joka aiheuttaa sen, että muutokset tapahtuvat hitaasti. Toisaalta turvallisuuteen ja kouluun liitetään helposti nollatoleranssi virheiden suhteen. Asioiden oletetaan sujuvan virheettömästi. Tämä on ymmärrettävää, sillä turvallisuus on tärkeä peruspilari niin oppilaiden kuin koulun henkilökunnan hyvinvoinnille.

Forssan oppilaitosturvallisuudessa on myös viitteitä Safety-II:sta, sillä opettajat nähdään kouluorganisaation voimavarana. Opettajat pystyvät joustamaan ja sietämään muutoksia, joita he kohtaavat työssään viikoittain, ellei jopa päivittäin. Haasteena on kuitenkin se, että tätä kykyä venytetään liikaa, jolloin työkuormitus lisääntyy ja työhyvinvointi heikkenee. Tämän suuntaisia havaintoja on saatu erityisesti koronapandemian aikaisesta työhyvinvoinnin kyselyistä (Bordi, 2022).

Paradigman muutokseen liittyy olennaisesti myös resilienssi, jolla on merkitystä turvallisuusjohtamisessa ja turvallisuuden hallinnassa. Organisaation osalta resilienssi voidaan määritellä neljäksi kyvyksi. Ensinnäkin se on kyky vastata yllättäviin ja ennakoimattomiin tilanteisiin. Toiseksi resilienssi viittaa organisaation kykyyn havainnoida toimintaa ja toimia ennakoivasti tilanteissa, jotka ovat kehittymässä uhkaaviksi. Kolmanneksi resilienssi on kykyä ennakoida työssä ilmeneviä häiriöitä ja niiden mahdollisia seurauksia ja neljänneksi kykyä oppia kokemuksista ja erottaa turvallisuuden näkökulmasta olennainen. (Teperi ym., 2018, s.11.)

3.5 Opetusalan turvallisuuden kokonaisuusmalli

Suomalaisia oppilaitoksia on yleensä ottaen pidetty turvallisina työskentely-ympäristöinä, mutta niiden toiminnassa on tunnistettu myös turvallisuushaasteita. Työterveyslaitoksen ja Turun yliopiston toteuttamassa EduSafe-tutkimus- ja kehittämishankkeessa perehdyttiin turvallisuuden edistämiseen opetuslalla. Hankkeen tarkoituksena oli arvioida ja kehittää oppilaitosten turvallisuutta henkilöstön, työn ja työpaikan turvallisuuden näkökulmasta. Arviointi- ja kehittämistyö tehtiin tarkastelemalla turvallisuusjohtamisen käytäntöjä, turvallisuuskulttuuria ja turvallisuusosaamista opetusalan työyhteisöissä. Tutkimuksen tuloksena saatiin kokonaisvaltainen turvallisuuden hallinnan malli, joka kuvataan kuviossa 1. (Teperi ym., 2018, s. 85.)

Kuvio 1. Opetusalan turvallisuuden hallinnan kokonaismalli (Teperi ym., 2018, s. 85).

Kokonaisvaltainen turvallisuus syntyy johtamalla turvallisuuden kaikkia osa-alueita. Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto määrittelee turvallisuuden johtamisen kokonaisvaltaiseksi silloin, kun siinä huomioidaan lainsäädäntö ja organisaation omat turvallisuustavoitteet sekä turvallisuuden hallinnassa käytetään eri menetelmiä ja toimintatapoja huomioiden ihmisten johtaminen. Käytännössä se sisältää jatkuvan turvallisuuden ja terveellisuuden edistämisen, jatkuvan turvallisuussuunnittelun sekä oppilaitoksen toiminnan jatkuvan seurannan. (Opetushallitus, 2022.)

EduSafe-hankkeessa kehitetty opetusalan turvallisuuden kokonaismalli rakentuu turvallisuuden johtamisen, yhteisen oppimisen ja kehittämisen sekä yhteisöllisten toimintatapojen ympärille. Nämä muodostavat mallin keskiön. Mallissa turvallisuus on jaettu kolmeen osaan: ennakointiin, turvallisuuspoikkeaman hoitoon ja jälkihoitoon. (Teperi ym., 2018, s. 85.) Kun mallia hyödynnetään oppilaitoksessa, tulee turvallisuuden hallinta systemaattista, yhteisesti jaettua toimintaa ja näin ollen tulokset ovat pysyvämpiä verrattuna yksilölähtöiseen ja hajautuneeseen toimintaan (Opetushallitus, 2022).

Tässä opinnäytetyössä opetusalan turvallisuuden kokonaismallia hyödynnetään koulun turvallisuusvastaavan tehtäviä määriteltäessä. Turvallisuusvastaavan tehtävät jaetaan ennakointiin, poikkeamatilanteen hoitoon ja jälkihoitoon opetusalan turvallisuuden kokonaismallia mukaillen. Saadut tutkimustulokset esitellään luvuissa 3.5.1-3.5.3. Vaikka turvallisuusvastaavan tehtävät esitellään kokonaismallin jakoa hyödyntäen, on kuitenkin hyvä huomioida, että kaikki turvallisuuden osa-alueet linkittyvät toisiinsa. Oppilaitoksen turvallisuuden johtaminen lähtee liikkeelle ennakoinnista. Ennakointiin liittyvät seikat, kuten turvallisuuskansio, antavat toimintaohjeita myös poikkeamatilanteen hoitoon ja jälkihoitoon. Poikkeamatilanteesta voidaan puolestaan palata takaisin ennakointiin, sillä poikkeamatilanteen hoitamiseksi sovitut toimintatavat edellyttävät ennakointia. Jälkihoito puolestaan edellyttää poikkeamatilanteiden määrittelyä, jolloin nämä osa-alueet linkittyvät vahvasti toisiinsa. Voidaan siis todeta, että oppilaitosturvallisuus on laaja kokonaisuus, jossa eri osat ovat yhteydessä toisiinsa eikä niitä voida täysin irrottaa toisistaan.

3.5.1 Ennakointi

Opetusalan turvallisuuden kokonaismallin mukaan turvallisuuden yhtenä osa-alueena on ennakointi. Ennakoinnilla tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, joita organisaatiossa ja työyhteisössä voidaan toteuttaa turvallisuuden kehittämiseksi. Tavoitteena on riskien varhainen tunnistaminen ja niiden seurausten minimoiminen. Olennaista on luoda kokonaiskuva muuttuvasta ja verkottuneesta työstä. Tällöin voidaan paremmin ymmärtää työn muutokseen kytkeytyviä turvallisuushaasteita ja löytää ennakoivia toimintamalleja riskien hallitsemiseksi. Onnistunutta turvallisuusjohtamista toteutetaan ennakoiden pelkän reagoinnin sijaan. (Teperi ym., 2018, s. 85-86.)

Opinnäytetyön haastattelussa nousee esiin, että turvallisuusvastaavan tehtävät painottuvat ennakointiin, kun työtehtäviä tarkastellaan opetusalan turvallisuuden kokonaismallin kautta. Haastateltavan mukaan turvallisuusvastaavan tehtävänä on tehdä yhteistyötä oppilaitoksen ulkopuolisen turvallisuusverkoston kanssa. Forssan turvallisuusverkoston yhtenä lenkinä on esimerkiksi Kanta-Hämeen pelastuslaitos, joka tekee palotarkastuksia kouluissa ja tarkastaa koulujen turvallisuuskansiot. Toiseksi turvallisuusvastaavan tehtäväksi haastateltava nimeää kaupunkiorganisaation

turvallisuusryhmässä yhteisesti sovittujen turvallisuusperiaatteiden viemisen turvallisuusvastaavan omaan työyksikköön. Kolmanneksi haastateltavan mukaan turvallisuusvastaavan tehtävänä on ylläpitää ja kehittää oman työyksikön turvallisuussuunnitelua. Kaikilla turvallisuusvastaavan tehtäväkentän osa-alueilla on yhtymäkohtia ennakointiin.

Opetusalan turvallisuuden kokonaismallin mukaista ennakointia edustaa myös turvallisuuskansion päivittäminen. Turvallisuuskansion päivittäminen lukuvuosittain voidaan laskea ennakoivaksi turvallisuustyöskentelyksi, sillä turvallisuuskansio edellyttää etukäteen suunniteltuja toimenpiteitä poikkeamatilanteiden hoitamiseksi. Turvallisuuskansio on apuna myös poikkeamatilanteen hoitamisessa.

Turvallisuuskansion tarkoituksena on palvella oppilaitosta arjen työskentelyssä. Sitä tarvitaan perehdytettäessä henkilökuntaa uusiin tehtäviin, toimittaessa jonkin turvallisuuskysymyksen parissa tai suunniteltaessa yksikön turvallisuuskoulutuksia. Turvallisuuskansio toimii henkilökunnan apuna, kun eteen tulee yllättävä ja kuormittava tilanne. Lisäksi kansio sisältää keskeiset yhteystiedot huomioiden eri sidosryhmät. Jotta turvallisuuskansio todella auttaa henkilökuntaa arjen työssä, tulee sen olla ajantasainen sekä helposti saatavilla. Turvallisuuskansio voi olla sähköisessä muodossa, mutta sen lisäksi sen tulee olla fyysisesti saatavilla, sillä oppilaitoksen sisäverkkoon ei aina ole mahdollista päästä. Turvallisuuskansiossa tulee olla merkinnät niistä viranomaista-hoista, joille kansion materiaali on jaettu. Lisäksi oppilaitoksen esihenkilön tulee varmistaa, että jokainen henkilökuntaan kuuluva on tutustunut kansion sisältöön. Tämä voidaan todentaa esimerkiksi keräämällä nimilista kansioon tutustuneista. (Rikander, 2021, s. 294-295.)

Forssassa jokaisella perusopetusta antavalla koululla on oma turvallisuuskansionsa, josta Forssassa käytetään nimitystä turvallisuussuunnitelma. Turvallisuusvastaava päivittää turvallisuussuunnitelman lukuvuosittain ja huolehtii siitä, että kaikki henkilökuntaan kuuluvat, niin uudet kuin vanhat, tuntevat oman työyksikkönsä turvallisuuskäytänteet. Turvallisuussuunnitelmaan tutustuminen kuitataan omalla allekirjoituksella. Suunnitelma on saatavilla sekä sähköisenä että paperisena versiona, joiden saatavuudesta turvallisuusvastaava huolehtii.

Turvallisuuskansion sisältö rakentuu lainsäädännön edellyttämällä tavalla, mutta sen sisällössä tulee huomioida myös yksilön toiminnalliset tarpeet. Osa sisällöstä on kaikille avointa ja osa rajoitettua. Turvallisuuskansion sisältö voidaan jakaa käyttötarkoituksen mukaan viiteen tasoon. (Rikander, 2021, s. 295.)

Ensimmäinen taso sisältää yhteystiedot ja toimialaa koskevat toimintaohjeet äkillisiä vaaratilanteita varten. Tässä yhteydessä edellytetään organisaatiokaaviota, josta voidaan havaita mahdolliset sijaisuudet. Tämä taso pitää sisällään julkisen turvakartan, jolla tarkoitetaan rakennuksen pohjakuvaa. Turvakarttaan tulee merkitä palo-osastoinnit, alkusammutusvälineet ja poistumis- ja varareitit. (Rikander, 2021, s. 295.)

Toinen taso sisältää oppilaitoksen päivittäistoimintaa tukevat ohjeet, kuten esimerkiksi oppilaitoksen järjestyssäännöt ja kiusaamisen ehkäisyä varten laadittu suunnitelma. Tämän tason materiaalit jaetaan opiskelijoille ja oppilaitoksen ulkopuolisille käyttäjille. Ulkopuolisilla käyttäjillä voidaan tarkoittaa esimerkiksi iltakäyttäjiä, jotka järjestävät kerhoja koulun tiloissa. (Rikander, 2021, s. 295.)

Kolmas taso pitää sisällään suunnitelmat perehdyttämisestä, ohjeet harjoitusten ja koulutustapahtumien järjestämisestä sekä yksikkökohtaisen pelastussuunnitelman. Näitä ohjeita tulee kerrata vuosittain ja perehdyttämisen osalta aina tarvittaessa. (Rikander, 2021, s. 296.)

Neljännän tason suunnitelmat jaetaan oppilaitoksen turvallisuusryhmän jäsenille. Tämän tason asiakirjoja ei siis automaattisesti jaeta koko henkilökunnalle, koska he eivät ole päivittäin tekemisissä näiden asioiden kanssa. Esimerkkejä näistä suunnitelmista ovat kriisisuunnitelma, työsuojelun toimintaohjelma, riskienarvioinnin kautta syntyvät asiakirjat sekä oppilaitoksen viestintäsuunnitelma. (Rikander, 2021, s. 296.)

Viidennen tason suunnitelmat ovat julkisuudelta rajattuja ja niiden tarkoituksena on turvata oppilaitoksen johtaminen yllättävissä tilanteissa. Oppilaitoksen ohjeet kriisi-johtamisesta ja viestinnästä kuuluvat tälle tasolle, kuten myös henkilöstön käyttöön tarkoitettu salainen turvakartta. Turvakarttaan on merkitty palo-osastoinnit, alkusammutusvälineet, poistumis- ja varareitit, ensiapukalusto sekä teknisten järjestelmien

pääsulut ja hätäseis-painikkeet. Lisäksi karttaan on merkittävä kuulutuspiisteet sekä suojautumis- ja pakenemisreitit. (Rikander, 2021, s. 296.)

Forssan perusopetuksen turvallisuussuunnitelmilla viitataan Rikanderin (2021, s. 295-296) mainitsemiin turvallisuuskansion tasoihin 1-3. Forssassa turvallisuussuunnitelma sisältää koulun yhteystiedot, toimintaohjeet äkillisiä vaaratilanteita varten, kriisinhallintakaavion ja turvakartan. Turvallisuussuunnitelmaan kirjataan myös yksikkökohtainen pelastussuunnitelma sekä suunnitelma perehdyttämisestä ja koulutuksesta. Esimerkiksi hätätilannejohtamista vaativia harjoitustilanteita, sisälle suojautumista ja ulos poistumista, harjoitellaan lukuvuosittain. Rikanderin (2021, s. 295) mainitsemat toisen tason asiat, kuten järjestyssäännöt ja kiusaamisen ehkäisyä varten laadittu suunnitelma eivät sisälly Forssassa turvallisuussuunnitelmaan. Nämä asiakirjat on tehty, mutta ne eivät sisälly sellaisenaan turvallisuussuunnitelmaan, vaikka ovatkin osa oppilaitosturvallisuutta. Esimerkiksi järjestyssäännöt on laadittu yhteisesti siten, että kaikissa Forssan perusopetusta antavissa kouluissa on samat järjestyssäännöt.

Ennakoivaa turvallisuustyöskentelyä Forssan perusopetuksessa on myös riskienarviointi. Riskien tunnistamiseen, arviointiin ja toimenpiteiden kirjaamiseen käytetään Forssassa Granite-ohjelmistoa. Turvallisuusvastaava osallistuu työyksikkönsä riskienhallintaan ja huolehtii siitä, että tarvittavat kirjaukset tulevat tehdyiksi.

Opetusalan turvallisuuden kokonaismallin mukaiseen ennakointiin liittyy myös turvallisuusvastaavan tehtävät osallistua henkilökunnan perehdytykseen ja koulutukseen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että turvallisuusvastaava huolehtii siitä, että uudet työntekijät perehtyvät koulun turvallisuussuunnitelmaan. Lisäksi turvallisuusvastaava informoi vanhoille työntekijöille, mihin mennessä heidän tulee perehtyä turvallisuussuunnitelmaan kunakin lukuvuonna.

3.5.2 Poikkeamatilanteen hoito

Poikkeamatilanteen hoidolla tarkoitetaan toimintaa silloin, kun turvallisuuspoikkeama on toteutunut. Toimenpiteiden tarkoituksena on saada tilanne hallintaan. Turvallisuuspoikkeama on toteutunut riski, joka voi olla esimerkiksi uhka- tai väkivaltatilanne tai

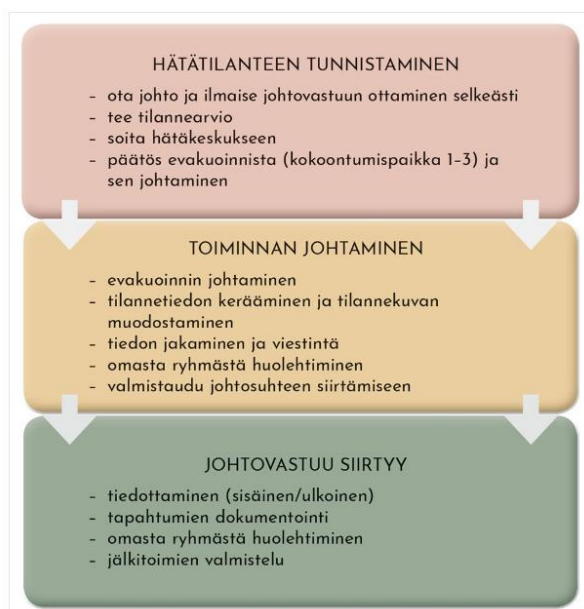
tulipalo. (Teperi ym., 2018, s. 86.) Poikkeamatilanteen hoito vaatii kriisivalmiutta, joka edellyttää toimivaltaista organisaatiota, jolla on osaamista poikkeustilanteessa toimimisesta. Kriisinhallinta edellyttää oppilaitokselta erityistä kompetenssia, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että oppilaitosturvallisuutta kehitetään pitkäjänteisesti ja poikkeustilanteita harjoitellaan aktiivisesti. Näin voidaan vahvistaa oppilaitoksen resilienssiä. (Rikander, 2021, s. 245-246.)

Oppilaitoksen päivittäistä arkea häiritsevät ja uhkaavat tapahtumat voidaan luokitella uhkan suuruuden ja laajuuden mukaan. Lievimmästä vakavimpaan mentäessä puhutaan joko häiriötilanteesta, poikkeustilanteesta, kriisistä tai katastrofista. Häiriötilanne on mainituista tilanteista lievin. Se voi olla esimerkiksi oppilaitoksessa tapahtunut onnettomuus, josta ei seuraa merkittävää henkilö- tai omaisuusvahinkoa. Myös koulu-kiusaaminen ja väkivaltatilanteet luokitellaan häiriötilanteiksi. Kun mennään astetta vakavampaan uhkaan, puhutaan poikkeustilanteesta. Tällöin esimerkiksi oppilaitos on täytynyt myrkyllisestä kaasusta eikä oppilaitoksen sisätiloja voida käyttää. Myös koronapandemian takia tehdyt opetusratkaisut edustavat poikkeustilannetta. Seuraavalla askelmalla on kriisi, joka voi koskettaa pelkästään yksilöä tai laajempaa yhteisöä. Kun henkilö menehtyy tai omaisuusvahingot muodostuvat merkittäviksi, on kyse kriisistä. Mitä lähempänä henkilö on tilannetta, sitä syvemmin se häneen vaikuttaa. Jos henkilön omat voimavarat eivät riitä tilanteesta selviämiseen, luokitellaan tapahtuma katastrofiksi. (Rikander, 2021, s. 242.)

Toimintaohjeet poikkeamatilanteiden hoitamiseksi kootaan oppilaitoksen turvallisuuskansioon ja kriisisuunnitelmaan. Turvallisuuskansion laatiminen on ennakoivaa turvallisuustyöskentelyä, mutta turvallisuuskansion ohjeet ohjaavat myös poikkeamatilanteen hoitamista. Kriisisuunnitelma on puolestaan enemmän jälkihoidon järjestämisen apuväline. Kuitenkin molemmissa suunnitelmissa on toimintaohjeita sekä itse poikkeamatilanteeseen että poikkeamatilanteen jälkihoitoon. Opinnäytetyön haastateltava kertoo, että turvallisuusvastaava vastaa oman työyksikkönsä turvallisuuskansion päivittäimisestä. Turvallisuuskansioon on kirjattu muun muassa suunnitelma hätätilannejohtamisesta, jota tarvitaan ulos poistumista tai sisälle suojautumista vaativissa tilanteissa.

Hätätilannejohtamisessa on kyse henkeä pelastavasta toiminnasta, jolloin ensimmäisten sekuntien ja minuuttien aikana tehdyt toimenpiteet ovat ratkaisevia. Hätätilannejohtamiselle tyypillistä on tilanteen nopea eteneminen ja se, että ratkaisuja joudutaan tekemään vähäisin tiedoin. Hätätilanteisiin on tärkeää varautua, sillä hätätilannejohtajaksi voi joutua kuka tahansa. Tällöin esimerkiksi opettajan on osattava johtaa luokkansa tai jopa koko koulun suojautumista. Todellisessa hätätilanteessa ei ole aikaa odottaa oppilaitoksen johtajan tai turvallisuusvastaavan saapumista paikalle. Kun viranomainen esimerkiksi palokunta saapuu paikalle, siirtyy johtamisvastuu, mutta siihen asti organisaation on kyettävä toimimaan omien resurssiensa varassa. (Rikander, 2021, s. 267.)

Hätätilannejohtamista kuvataan kuviossa 2. Hätätilannejohtamisessa on kolme vaihetta, jotka ovat uhan tunnistaminen, toiminnan johtaminen ja johtovastuun siirtäminen oppilaitoksen tilannejohdolle ja viranomaiselle. Uhan tunnistaminen ja toiminnan johtaminen ovat kaksi ensimmäistä vaihetta, jotka käytännössä ovat limittyneitä, sillä nopeassa tilanteessa ne eivät juurikaan ole erotettavissa toisistaan. Kolmannessa vaiheessa johtovastuu siirtyy oppilaitokselta viranomaiselle esimerkiksi palokunnalle. (Rikander, 2021, s. 268.)

Kuvio 2. Hätätilannejohtamisen vaiheet (Rikander, 2021, s. 268).

Hätätilannejohtamiseen liittyy olennaisesti pelastussuunnitelma. Pelastussuunnitelman laatiminen perustuu Pelastuslakiin (379/2011) ja Valtioneuvoston asetukseen pelastustoimesta (407/2011). ”Rakennukseen tai muuhun kohteeseen, joka on poistumisturvallisuuden tai pelastustoiminnan kannalta tavanomaista vaativampi tai jossa henkilö- tai paloturvallisuudelle, ympäristölle tai kulttuuriomaisuudelle aiheutuvan vaaran taikka mahdollisen onnettomuuden aiheuttamien vahinkojen voidaan arvioida olevan vakavat, on laadittava pelastussuunnitelma. Pelastussuunnitelman laatimisesta vastaa rakennuksen tai kohteen haltija.” (Pelastuslaki 379/2011, 3 luku 15 § 1 mom.)

Pelastussuunnitelmassa on oltava selostus vaarojen ja riskien tunnistamisesta sekä ehkäisemisestä. Lisäksi sen tulee sisältää selostus rakennuksen ja toiminnassa käytettävien tilojen turvallisuusjärjestelyistä sekä käyttäjille annettavista ohjeista onnettomuuksien ehkäisemiseksi sekä onnettomuus- ja vaaratilanteissa toimimiseksi. Lisäksi pelastussuunnitelmaan tulee sisällyttää selostus mahdollisista muista omatoimiseen varautumiseen liittyvistä toimenpiteistä. (Opetushallitus, 2022.) Forssassa jokaisella koululla on oma pelastussuunnitelmansa, joka on sisällytetty koulun omaan turvallisuuskansioon.

3.5.3 Jälkihoito

Jälkihoidolla tarkoitetaan erilaisia toimenpiteitä, joiden avulla on tarkoitus palata poikkeamatilasta takaisin normaalitilaan. Esimerkkejä tällaisista toimenpiteistä ovat henkisen tuen antaminen, turvallisuuspoikkeamasta raportointi ja mediaviestintä. (Teperi ym., 2018, s. 86.) Opetusalan turvallisuuden kokonaismallissa esitelty jälkihoito edellyttää oppilaitokselta kriisivalmiutta, johon kuuluu olennaisesti kirjallisesti laadittu kriisisuunnitelma. Kriisisuunnitelma ohjaa palautumista poikkeamatilanteesta takaisin normaalitilaan.

Opetuksen järjestäjän on laadittava kriisisuunnitelma, jossa määritellään toimintatavat kriiseissä sekä uhka- ja vaaratilanteissa (Opetushallitus, 2014, s. 84). Kriisisuunnitelmaan kirjataan, miten oppilaitos on varautunut koko yhteisöä tai sen jäseniä koskettaviin äkillisiin kriiseihin ja traumaattisiin tilanteisiin. Suunnitelmasta tulee käydä ilmi kriisitilanteiden ehkäisy, niihin varautuminen ja toimintatavat. Suunnitelmaan tulee

kirjata myös kriisijohtamisen periaatteet ja työn- ja vastuunjako. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä oppilashuollosta vastaavien tahojen kanssa ja yhteistyötä tehdään myös pelastusviranomaisten, poliisin sekä muiden kunnassa kriisitoiminnasta vastaavien kanssa. Suunnitelmasta tulee käydä ilmi psykososiaalisen tuen ja jälkihoidon järjestäminen sekä se, kuka ja miten kriisiviestintä hoidetaan. (Opetushallitus, 2022, s. 84; Opetushallitus, 2014, s. 84.)

Opinnäytetyön haastattelussa ilmenee, että opetusalan turvallisuuden kokonaismallissa esitelty jälkihoito tulee esiin turvallisuusvastaavan tehtävissä kriisisuunnitelman myötä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että turvallisuusvastaava saattaa olla nimettyä työyksikkönsä kriisiryhmään ja näin ollen osallistua kriisisuunnitelman arviointiin ja päivittämiseen. Näin on esimerkiksi Heikan koulussa. Forssassa koulujen kriisisuunnitelmat ovat henkilökunnan saatavilla sekä sähköisenä että paperiversiona. Henkilökunnan lisäksi kriisisuunnitelman sisältöä voidaan avata soveltuvin osin oppilaille, huoltajille ja yhteistyötahoille (Opetushallitus, 2014, s. 84). Turvallisuusvastaavan osallistumisaste jälkihoitoon riippuu siis siitä, kuuluuko turvallisuusvastaava koulun kriisiryhmään vai ei.

Kriisiryhmän toiminta on osa oppilaitoksen kriisivalmiutta. Kriisiryhmän toiminta perustuu suunnitelmiin ja niiden pohjalta toteutettavaan harjoitteluun. Toiminnan suunnittelun pohjana käytetään riskienarviointia. Tyypillisimmät suunnitelmat liittyvät kuolemantapauksiin, vakaviin onnettomuuksiin ja seksuaalirikoksiin. Kriisiryhmä voi toimia koulutuksen järjestäjän ylimmän johdon tasolla tai oppilaitos- tai toimipistekohtaisesti. Oppilaitoksen henkilökunnan tulee olla tietoinen, miten erilaisissa kriisitilanteissa toimitaan ja miten jälkihoito järjestetään. (Rikander, 2021, s. 302.)

Koulutuksen järjestäjä vastaa paikallisen opetussuunnitelman laatimisesta ja siinä olevan oppilashuoltoa koskevan suunnitelman laatimisesta. Kriisisuunnitelma on puolestaan osa oppilashuollon suunnitelmaa. (Opetushallitus, 2022.) Näin ollen voidaan todeta, että kriisisuunnitelman laatiminen, arviointi ja päivittäminen ei kuulu pelkästään turvallisuusvastaavalle. Turvallisuusvastaava voi kuitenkin olla mukana kriisisuunnitelmaprosessissa, jos hänet on nimetty kriisiryhmän jäseneksi. Kriisisuunnitelmaan tulee kirjata, miten suunnitelma arvioidaan ja päivitetään (Opetushallitus, 2014, s. 84).

Opinnäytetyön haastateltava kuvailee koulun esihenkilön ja turvallisuusvastaavan tehtävänjakoa siten, että turvallisuusvastaava on huoltohenkilö, jolla on paras asiantuntemus oppilaitosturvallisuudesta, mutta esihenkilö on vastuussa koulun toiminnasta, mukaan lukien turvallisuustyöstä. Heikan koulussa kriisisuunnitelman arviointi- ja päivitysprosessista vastaa kriisiryhmä turvallisuusvastaavan johdolla. Kuitenkin vastuu kriisiryhmään toiminnasta on koulunjohtajalla. Heikan koulussa turvallisuusvastaava huolehtii siitä, että kriisisuunnitelma on henkilökunnan saatavilla sekä sähköisenä että paperisena versiona.

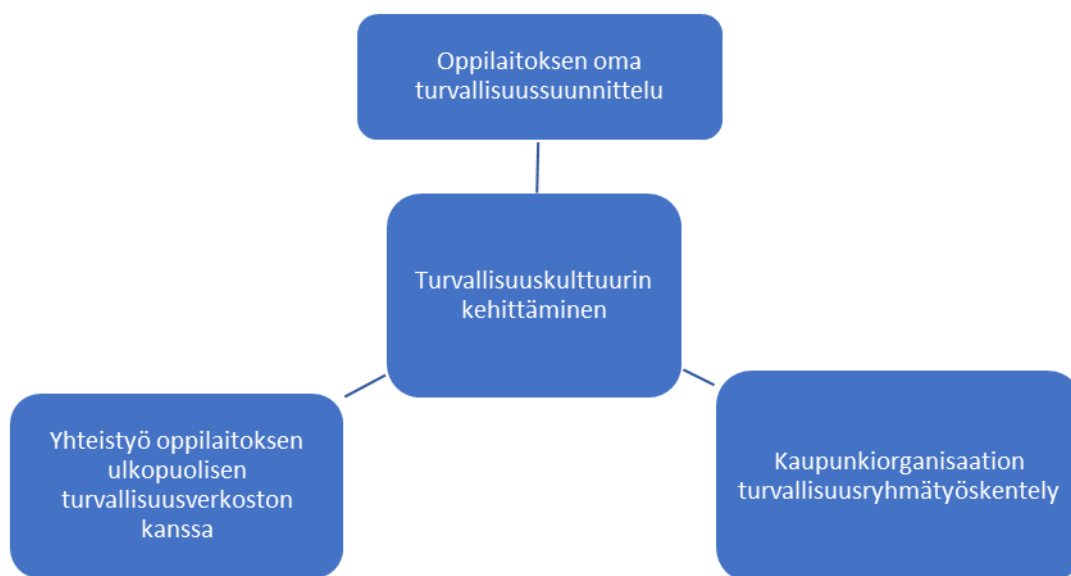
Myös Opetushallituksen turvallisuusoppaassa (2022) esitetyt ajatukset koulun turvallisuuskulttuurista ja johtamisesta puoltavat sitä, että turvallisuustyöskentely ei voi kaata pelkästään turvallisuusvastaavan harteille. Opetushallituksen (2022) mukaan koulun turvallisuustyöhön sisältyy ulkoista ja sisäistä ohjausta. Ulkoisella ohjauksella tarkoitetaan lainsäädäntöä, ohjeita, strategiaa ja eri viranomaisten suorittamaa seuranta. Sisäisestä ohjauksesta vastaa työyksikön esihenkilö. Koulutuksen järjestäjän velvollisuutena on huolehtia siitä, että koulun turvallisuustyö on organisoitu asianmukaisesti ja että sen hoitamiseen on varattu riittävästi resursseja. Koulutuksen järjestäjän velvollisuutena on myös huolehtia siitä, että koulun turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat ja ohjeet ovat ajantasaisia. Koulutuksen järjestäjän tehtäväksi jää myös määrittellä turvallisuustyöskentelyyn osallistuvien tahojen vastuut ja vastuualueet.

Poikkeamatilanteen jälkihoitoon kuuluu poikkeamasta raportointi. EduSafe-hankkeen mukaan opetuslalle ei toistaiseksi ole muodostunut selvää poikkeamien raportointikulttuuria. Poikkeamien raportoinnissa esiintyvät haasteet saattavat liittyä opetustyön luonteeseen ja ajankäyttöön. (Teperi ym., 2018, s. 86.) Forssassa riskienhallintaan ja poikkeamailmoitusten kirjaamiseen käytetään Granite-ohjelmistoa. Poikkeamailmoituksen voi tehdä kuka tahansa koulun henkilökuntaan kuuluva, joka on huomannut poikkeamatilanteen tai ollut itse osallisena tilanteessa. Näin ollen poikkeamailmoitusten tekeminen ei ole vain koulun turvallisuusvastaavan tehtävä.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää koulun turvallisuusvastaavan tehtävät Forssan kaupungin perusopetuksessa. Tutkimusmenetelminä käytettiin haastattelua ja dokumenttianalyysia. Haastateltavana oli Forssan kaupunkiorganisaation turvallisuusryhmän johtaja. Tutkimuskysymyksiin vastattaessa hyödynnettiin opetusalan turvallisuuden kokonaismallia (Teperi ym., 2018, s. 85) ja Opetushallituksen turvallisuusopasta (2022).

Forssassa koulun turvallisuusvastaavan tehtäväkenttä koostuu kolmesta osa-alueesta kuvion 3 mukaisesti. Ensimmäinen osa-alue on oppilaitoksen oma turvallisuussuunnittelu, jota turvallisuusvastaava johtaa ja organisoii. Toisena osa-alueena on yhteistyö oppilaitoksen ulkopuolisen turvallisuusverkoston kanssa. Kolmantena osa-alueena on kaupunkiorganisaation turvallisuusryhmän työskentelyyn osallistuminen. Kaikkia osa-alueita yhdistää turvallisuuskulttuurin kehittäminen. Turvallisuuskulttuuria on tarkoituksenmukaista kehittää jokaisessa koulussa erikseen, mutta myös luoda yhtenäistä turvallisuuskulttuuria koko kaupunkiorganisaatioon turvallisuusryhmän kautta. Myös yhteistyö oppilaitoksen ulkopuolisten toimijoiden kanssa tuo lisäarvoa turvallisuuskulttuurin kehittämiseksi niin oppilaitos- kuin kaupunkiorganisaatiotasolla.

Kuvio 3. Turvallisuusvastaavan tehtävät Forssan kaupungin perusopetuksessa.

Tässä opinnäytetyössä selvitettiin, miten Forssan perusopetuksessa työskentelevän turvallisuusvastaavan tehtäviä voidaan tarkastella hyödyntäen opetusalan turvallisuuden kokonaismallia (Teperi ym., 2018, s. 85), jossa turvallisuuden kokonaisuus nähdään ennakoinnin, poikkeamatilanteen hoitamisen ja jälkihoidon muodostamana kokonaisuutena. Opinnäytetyön tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että turvallisuusvastaavan painottuvat ennakointiin. Ennakointi liittyy pitkälti koulun turvallisuuskansion päivittämiseen ja riskienarviointiin Granite-ohjelmistoa apuna käyttäen. Ennakoinnin tarkoituksena on saavuttaa kokonaisvaltainen kuva oppilaitoksen sen hetkisestä turvallisuuden tilasta. Ennakointiin liittyy kiinteästi myös henkilökunnan turvallisuustaitojen ylläpitäminen ja kehittäminen käytännön harjoittelun kautta sekä uuden henkilöstön perehdyttäminen koulun turvallisuuskulttuuriin.

Poikkeamatilanteen hoitamiseen turvallisuusvastaava osallistuu hätätilannejohtamisen kautta. Tämä voi tapahtua harjoittelun tai todellisen vaaratilanteen myötä. Käytännössä tällöin on kyse ulos poistumisesta tai sisälle suojautumisesta. Hätätilannejohtamisen periaatteet on kirjattu pelastussuunnitelmaan, joka on puolestaan osa koulun turvallisuuskansiota.

Turvallisuusvastaava osallistuu jälkihoidon järjestämiseen, jos hänet on nimetty oman työyksikkönsä kriisiryhmään. Muussa tapauksessa jälkihoidon järjestäminen ei kuulu turvallisuusvastaavalle. On kuitenkin oletettavaa, että turvallisuusvastaava kuuluu kriisiryhmään, sillä hänellä on muiden turvallisuustehtävien kautta tietoa ja taitoa kriisitilanteen hoitamiseen. Kriisiryhmän toiminta nojaa kriisisuunnitelmaan ja turvallisuusvastaavan tehtävänä on huolehtia siitä, että koulun kriisisuunnitelma on henkilökunnan saatavilla sekä paperiversiona että sähköisenä versiona. Sen sijaan kriisisuunnitelman päivittäminen ei yksinään kuulu turvallisuusvastaavalle, mutta hänen tehtävään voi olla päivittämisprosessin organisointi. Tämä riippuu siitä, mitä kriisisuunnitelmaan on kirjattu päivittämisen osalta. Jälkihoitoon kuuluu myös poikkeamatilanteesta raportointi, joka Forssassa tehdään Granite-ohjelmiston avulla.

Tarkasteltaessa koulun turvallisuusvastaavan tehtäviä opetusalan turvallisuuden kokonaismallin kautta, voidaan havaita, että ennakointi, poikkeamatilanteen hoito ja jälkihoito ovat sidoksissa toisiinsa. Kronologisesti asiat etenevät mainitussa järjestyksessä, mutta turvallisuusvastaavan tehtäväkentässä osa-alueet näyttäytyvät limittäin. Näin

ollen ei voida suoraan sanoa, että tietyt tehtävät edustavat pelkästään ennakointia, poikkeamatilanteen hoitoa tai jälkihoitoa, vaan tehtävät voivat liittyä useampaan osa-alueeseen samanaikaisesti.

Turvallisuusvastaavan tehtäväkentässä on hyvä huomioida vastuunjako koulun esihenkilön ja turvallisuusvastaavan välillä. Koulutuksen järjestäjän velvollisuutena on huolehtia siitä, että turvallisuusystyöskentely hoidetaan asianmukaisesti ja että turvallisuuden liittyvät suunnitelmat ja ohjeet ovat ajantasaisia. Lisäksi koulutuksen järjestäjän tulee varata riittävästi resursseja turvallisuusystyöhön. Koulun esihenkilön vastuu turvallisuusystyöskentelyssä on kiistaton, mutta turvallisuusvastaava on tärkeässä asiantuntijaroolissa tukemassa koulun esihenkilöä koulun turvallisuusystyöskentelyn johtamisessa. On myös mahdollista, että koulun esihenkilö itse hoitaa turvallisuusvastaavan tehtäviä, jolloin epäselvyyksiä vastuunottajasta ei synny.

Tämä opinnäytetyö kuvaa koulun turvallisuusvastaavan tämänhetkistä tehtäväkenttää Forssan kaupungin perusopetuksessa. Opinnäytetyö kokoaa yhteen turvallisuusvastaavan keskeisimmät tehtävät ja toimii näin ollen ohjekirjana nykyisille ja tuleville Forssan perusopetuksessa työskenteleville turvallisuusvastaaville. Opinnäytetyön sisällöstä keskusteltiin lyhyesti turvallisuusryhmän kokouksessa marraskuussa 2022. Kyseisessä kokouksessa nousi esiin tarve keskustella siitä, mikä on turvallisuusvastaavan rooli ja mitä tehtäviä turvallisuusvastaavalle kuuluu. Keskustelun sisältö puoltaa opinnäytetyön ajankohtaisuutta ja tarpeellisuutta turvallisuusystyöskentelyssä Forssan perusopetuksessa. Opinnäytetyö tullaan esittelemään kokonaisuudessaan turvallisuusryhmän kokouksessa kevätlukukaudella 2023.

5 POHDINTA

Rikander (2021) kuvailee yksityiskohtaisesti, mistä osista oppilaitosturvallisuus muodostuu. Kuvaus ei kuitenkaan anna suoraa vastausta siihen, kuka huolehtii mistäkin osa-alueesta oppilaitoksessa. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mitä turvallisuusvastaavan tehtäviin kuuluu Forssan perusopetuksessa. Valittujen

tutkimusmenetelmien kautta voitiin luoda kuvaus turvallisuusvastaavan tehtäväkentästä. Saadut tutkimustulokset pätevät Forssan perusopetuksessa, mutta eivät ole yleistettävissä muihin kuntiin ja kouluihin, koska turvallisuusvastaavan tehtäväkentässä voi olla eroja riippuen siitä, mitä kunnassa tai koulussa on sovittu tehtäväkuvauksesta.

Turvallisuustyöskentelyn organisointi ja riittävien resurssien varaaminen kuuluu koulutuksen järjestäjälle (Opetushallitus, 2022). Näin ollen ei ole mahdollista antaa kaikenkattavaa vastausta siitä, mitä turvallisuusvastaavan tehtäviin kuuluu eri kunnissa ja kouluissa, koska vastaus riippuu siitä, mitä on sovittu. Olennaista on sopia turvallisuusvastaavan tehtävistä ja vastuusta etukäteen. Vastuuta ja vastuualueita jaettaessa on kuitenkin muistettava, että vastuu oppilaitosturvallisuudesta kuuluu viime kädessä koulutuksen järjestäjälle (Opetushallitus, 2022).

Tässä opinnäytetyössä haastateltiin Forssan kaupunkiorganisaation turvallisuusryhmän johtajaa. Tämän lisäksi olisi vielä voitu haastatella kaikkia Forssan perusopetuksen piirissä työskenteleviä turvallisuusvastaavia ja näin ollen selvittää kunkin turvallisuusvastaavan tehtävät omassa työyksikössään. Kerätyn aineiston kautta olisi voitu kartoittaa, onko turvallisuusvastaavien tehtäväkuvauksissa eroja koulujen välillä ja tarvittaessa ehdottaa mahdollisia jatkotoimenpiteitä tehtäväkuvauksien yhdenmukaistamiseksi. Toisaalta jokaisella koululla on omat erityiset piirteensä. Onnistuneessa turvallisuustyöskentelyssä huomioidaan yleiset lainalaisuudet, kuten esimerkiksi lainsäädäntö, mutta myös paikalliset seikat eli yksittäisen koulun ominaispiirteet. Turvallisuusvastaavalle voidaan luoda löyhä tehtäväkuvaus, joka pätee useassa koulussa, mutta tehtäväkuvausta ei ole mahdollista luoda tarkkarajaiseksi. Tämä johtuu siitä, että turvallisuustyöskentelyssä on tarpeen ottaa huomioon kunkin koulun ominaispiirteet.

Yleisellä tasolla voidaan todeta, että turvallisuusvastaavan näkökulmasta oppilaitosturvallisuuden kulmakivet ovat ennakointi ja rutiinit. Jotta työskentely oppilaitoksessa olisi mahdollisimman turvallista sekä oppilaille että henkilökunnalle, korostuu turvallisuustyössä ennakointi. Ennakoinnilla tarkoitetaan kirjallisten dokumenttien ajan tasalla pitämistä sekä henkilökunnan että oppilaiden perehdyttämistä oman oppilaitoksen turvallisuuskäytäntöihin. Erityisesti henkilökunnan tulee olla perehtynyt oppilaitoksen turvallisuuskansioon ja kriisisuunnitelmaan. Tämän lisäksi on tärkeää harjoitella lukuvuosittain hätätilannejohtamista eli rakennuksesta ulos poistumista ja sisälle

suojautumista. Lukuvuosittain toistuvalla kertaamisella sekä harjoittelulla vahvistetaan rutiineja ja samalla varaudutaan ennakolta mahdollisiin poikkeamatilanteisiin. Harjoittelun ja perehdytyksen organisoinnista vastaa koulun turvallisuusvastaava.

Rutiinien lisäksi oppilaitosturvallisuuteen liittyy kehittämisen aspekti. Yhteiskunta muuttuu jatkuvasti, mikä luo uusia haasteita oppilaitosturvallisuudelle. Aiemmin asetetut tavoitetasot eivät enää riitä, vaan niitä pitää muokata ympäristön vaatimuksia vastaaviksi. Kun turvallisuustyöskentely otetaan luontevaksi osaksi koulun arkea ja työskentelyä johdetaan tavoitteellisesti, voidaan koulun turvallisuuskulttuuria kehittää haluttuun suuntaan.

Konstrukttiivisen tutkimuksen lähtökohtana on muuttaa organisaation toimintaa ja käytänteitä. Tämä edellyttää ensin konstruktion luomista ja sen jälkeen konstruktion testaamista käytännössä. Näin saadaan varmuus siitä, onko luotu tuotos käytännössä toimiva ja voidaanko sitä hyödyntää myös muualla kuin kohdeorganisaatiossa. (Ojasalo ym., 2015, s. 65.) Tämän opinnäytetyön tutkimustulokset esitellään Forssan kaupunkiorganisaation turvallisuusryhmässä kevätlukukaudella 2023. Tämän jälkeen turvallisuusvastaavan tehtäväkuvausta voitaisiin työstää yhteisesti turvallisuusryhmässä ja tehdä tarvittaessa täsmennyksiä. Täsmennetyn tehtäväkuvauksen perusteella voitaisiin pohtia, millaista koulutusta turvallisuusvastaaville olisi tarpeen järjestää tulevaisuudessa. Marraskuun 2022 turvallisuusryhmän kokouksessa nousi nimittäin esiin koulutustarve. Koulutuksen sisältöön ei sen tarkemmin otettu kantaa. Tämän opinnäytetyön kuvaus turvallisuusvastaavan tehtävistä voisi toimia koulutuksen suuntaamisessa niille osa-alueille, joilla nykyiset turvallisuusvastaavat kokevat olevan eniten koulutuksen tarvetta.

Tämän opinnäytetyöprosessin myötä ammattitaitoni oppilaitosturvallisuuteen liittyen kehittyi, sillä prosessin myötä sain karkean kokonaiskuvan koulun turvallisuusvastaavan tehtäväkentästä Forssan kaupungin perusopetuksessa. Opinnäytetyöni tarjoaa työn toimeksiantajalle eli Forssan kaupungille kuvauksen koulun turvallisuusvastaavan tämänhetkisistä tehtävistä. Kuvaus voi toimia pohjana turvallisuustyöskentelyn kehittämiseksi. Prosessin myötä sain vahvistuksen sille, että turvallisuus on laaja kokonaisuus, jonka hahmottaminen saattaa olla haastavaa. Tästä syystä oli tärkeää luoda selkeä, yksinkertainen malli siitä, mitä turvallisuusvastaavalta odotetaan.

Opinnäytetyöni ei kuitenkaan ole kaiken kattava selvitys koulun turvallisuustyöskentelystä, vaan se tarjoaa ohjeistusta lähinnä koulun turvallisuusvastaavalle. Opinnäytetyöprosessin aikana sain mahdollisuuden jäsentää turvallisuustietouttani ja näin ollen luoda lisää tarttumapintaa uudelle oppilaitosturvallisuuteen liittyvälle tiedolle. Koulun turvallisuusvastaavan ammattitaidon kehittäminen muistuttaa turvallisuuskulttuurin kehittämistä. Sille on ominaista jatkuva muuttuminen, minkä vuoksi koskaan ei tule valmiiksi, mutta aina on mahdollisuus oppia lisää ja kehittyä.

LÄHTEET

Anttila, P. (2012). Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Haettu 17.10.2022 osoitteesta <https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/>

Bordi, L. (2.5.2022). Peruskoulun opettajien kokemuksia työhyvinvoinnin johtamisesta korona-aikana. Haettu 26.10.2022 osoitteesta <https://projects.tuni.fi/kes-tavaaivoterveys/uutiset/peruskoulun-opettajien-kokemuksia-tyohyvinvoinnin-johtamisesta-korona-aikana/>

Creswell, J. W. (1994). Research design: Qualitative & quantitative approaches. Sage Publications.

Elinkeinoelämän keskusliitto. (2016). Elinkeinoelämän yritysturvallisuusmalli. Haettu 8.9.2022 osoitteesta https://ek.fi/wp-content/uploads/yritysturvallisuus_2016.pdf

Forssa. (2022a). Koulut. Haettu 16.10.2022 osoitteesta <https://www.forssa.fi/kasvatus-ja-opetus/perusopetus/koulut/>

Forssa. (2022b). Perusopetus. Haettu 16.10.2022 osoitteesta <https://www.forssa.fi/kasvatus-ja-opetus/perusopetus/>

Granite. (2022). Haettu 25.9.2022 osoitteesta <https://granite.fi/>

Heikan koulu. (2022). Heikan koulun vuositiedote 2022-2023. Haettu 17.10.2022 osoitteesta <https://peda.net/forssa/perusopetus/heikan-koulu>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). Tutki ja kirjoita. (15. osin uud. laitos.). Tammi.

Ilmonen, I., Kallio, J., Koskinen, J. & Rajamäki, M. (2016). Johda riskejä: Käytännön opas yrityksen riskienhallintaan (Toinen laitos.). Finva.

Juutilainen, A. (2022). Johda ajattelua, johda työturvallisuutta. PS-kustannus.

Juvonen, M., Koskensyrjä, M., Kuhanen, L., Ojala, V., Pentti, A., Porvari, P. & Talala, T. (2014). Yrityksen riskienhallinta. Finva.

Kananen, J. (2017). Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Lindfors, E. (2012). Turvallinen oppimisympäristö, oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri ja turvallisuuskasvatus – käsitteellistä pohdintaa ja tutkimushaasteita. Teoksessa E. Lindfors (toim.), Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita (s. 12-28). Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8789-7>

Lämsä, A., & Hautala, T. T. (2013). Organisaatiokäyttämisen perusteet. Edita.

Nazarenko, S. 2018. Kuntien riskienhallinta elää - ja kehittyy. Kunnallisalan kehittämissäätiö. Haettu 25.9.2022 osoitteesta <https://kaks.fi/kuntien-riskienhallinta-elaa-ja-kehittyy/>

Ojasalo, K., Moilanen, T., & Ritalahti, J. (2015). Kehittämistyön menetelmät: Uudella osaamista liiketoimintaan (3.-4. painos.). Sanoma Pro Oy.

Opetushallitus. (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Haettu 7.9.2022 osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetushallitus. (2017). Perusopetukseen valmistava opetus. Opetushallitus 4:2017. Haettu 16.10.2022 osoitteesta <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetukseen-valmistava-opetus.pdf>

Opetushallitus. (2022). Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen turvallisuus. Haettu 24.10.2022 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opetustoimen-ja-varhaiskasvatuksen-turvallisuus>

Oppivelvollisuuslaki 1214/2020. Haettu 7.9.2022 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2020/20201214>

Pelastuslaki 379/2011. Haettu 30.10.2022 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>

Perusopetuslaki 628/1998. Haettu 7.9.2022 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Pitkäranta, A. (2014). Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Työkirja ammattikorkeakouluun. e-Oppe.

Rikander, H. (2021). Oppilaitosturvallisuus. Edita Publishing Oy.

Teperi, A-M., Lindfors, E., Kurki, A-L., Somerkoski, B., Ratilainen, H., Tiikkaja, M., Uusitalo, H., Lantto, E. & Pajala, R. (2018). Turvallisuuden edistäminen opetusallalla. Työterveyslaitos.

Tieteen termipankki. (2022). Paradigma. Haettu 26.10.2022 osoitteesta www.tieteen-termipankki.fi

Tilastokeskus. (2022). Kuntien avainluvut aluejaolla 2021. Haettu 16.10.2022 osoitteesta https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/Kuntien_avainluvut/Kuntien_avainluvut_2021/kuntien_avainluvut_2021_viimeisin.px/table/tableViewLayout1/

Työsuojeluhallinto. (2010). Turvallisuusjohtaminen. Aluehallintovirasto. Työsuojeluooppaita ja -ohjeita 35.

Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 407/2011. Haettu 30.10.2022 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110407>

Viitala, R., & Jylhä, E. (2019). Johtaminen: Keskeiset käsitteet, teorit ja trendit. Edita.

Haastattelurunko

1. Mitkä ovat turvallisuusvastaavan tehtävät Forssan perusopetuksessa?
2. Miten lainsäädäntö tulee huomioida turvallisuusvastaavan tehtävissä?
3. Mitä ajatuksia opetusalan turvallisuuden kokonaismalli (Teperi ym., 2018, s.85) herättää turvallisuusvastaavan tehtäviä tarkasteltaessa?
4. Mistä tulee sana turvallisuusvastaava?
5. Mikä on käsitteiden turvallisuussuunnitelma ja kriisisuunnitelma välinen suhde?